

મુનરાતી ત્રીજી ચોપડીના
અર્થ.

હવિતાની સમજુતી તથા કે-
ટલા બીજા વધારા સાથે.

છપાવી પ્રગટ કરનાર

જગન્નાથ રામચંદર.

સુંબઈ:

જગન્નિષ્ઠા પાખાનામાં છાં પ્રાંક.

સને ૧૮૮૪ ઈ. સંવત ૧૯૪૦ બિ.

કીમત ૩ આના.

મુજરાતી ત્રીલયોપડીના અર્થ.

ના-નામ.	વિ-વિશેષણ.	અ-અવ્યય.
સ-સર્વનામ.	કિ-ક્રિયાપદ.	કૃ-કૃદંત.

પાઠ ૧ લો.

લાગ (ના) ડંટકા.

આબસ (વિ) સુસ્ત, ખેધ.

ડાઘીયો (વિ) ડાઘવાળો.

ડાઘેલ (કુતરાનું નામ.)

પાલવવું (કી) બોલવું, પરચડવું.

મુરબો-ખેચકું, અણધડ.

રમતીઆલ (વિ) રેની રમત.

માંજીવ ઘણો તે, નાઘન.

પરચડવું (કિ) બોલવું, પાલવવું.

ઓરો (અ) આમ, આણીત.

રફ, અહીંઆં.

યોકી (ના) પેહરો, યોકશી.

મૂક્યો-ત્રીલીયો, બેસાડ્યો.

ઘર (ના) મોઢું, બાકું, ડાણું.

ચકલી (ના) મોટી ચલ્લી.

પંખી (ના) પાંખવાળા પશુ, પક્ષી.

ચારો (ના) ધાંસ, તંબલાં, વીરે.

ધણી (ના) શીઠ, માલીક.

પાઠ ૨ ભે.

ઝંખવાણો-ઝાંખો, વીલી.

મચ્યાં-મંચ્યાં, વલગ્યાં.

ભવતર (ના) ભવવું, ભંછાળી.

લાગણું (અ) તરત, પાઘરું.

તાકીદ-ઝડપ, ઊતાવળ.

તવરાસ (ના) ડુંડરસદ.

મન-દિલ, ચિત્ત, હૈયું [લ.

વિચાર (ના) મનસુબી, તોલ, જ્યા

સરખાં-જેવાં, જરાજર-

નકામા (વિ)કામ, વગરના, કા

મથી પરવારતા, નવરા-

નનાવર (ના)યો થગાં પશુ, જ

નવર, હેવાન.

કામ-ધંધો, રોજગાર,

જગત-કુનીઆ, પ્રેમી.

ઢોઢ (નામ) સુરજ, સાણધડ-

વલે (ના) હાલ, હવાલ-

પસ્તાવો (ના) ખેદ, અફરો-

સ, દલગીરી.

ફેરવીને (કુ) જાદવીને.

પાઠ ૩ જો.

સદાયરણ (ના) સારી ચાલ,

સારાચાયરણ સારી રીત.

પહેલ (અ) પહેલાં.

સહેલ (અ) સહેલી રીતે.

વાણ (ના) વાણી, મધુર શબ્દ.

જન (ના) માણસ, સંજસ.

કોપવું (વિ) ગુસ્સે થવું ફીસેલવાવું.

જનમ-જંદગાની, દેહ.

મીઠી (વિ) સારી, મધુર.

ડાલ્યો (વિ) શાણ્ણો, સમજુ, સ

મનુષ્યવાનો.

(કવિતાની સમજૂતી) (૧).

જે માણસ જગતમાં જનમીને પેહેલ વહેલાં સારી રીત
થી ચાલવું એવું જે સમજે, તે સહેલથી સુખ પામે. (૧) જે મા-
ણસ જાણીતી વાતો કર્યા કરે, જે મોડેથી મીઠા શબ્દ જોડે,
તેમ જીન ઉપર ગુસ્સો કરે નહીં, તેને ડાલ્યો જાણીતો સમજવો.

પાઠ ૪ થો.

વગડાણી (વિ) રાણી, જંગલમાંની.

ડાંસ-મજૂર, મગતરાં.

ટુંકા (વિ) નાના, જટકા.

ધાર (ના) વેહેતી કોરણ.
 જાણ (વિ) બેરાવર.
 બેરાવર (વિ) મન જુત.
 પાછાડે- પાછલી તરફ.
 વળેલા (વિ) મરડાયલા.
 કોરે (ના) જાનુએ.
 કઠણ (વિ) મન જુત.
 વાળ (ના) જાલ, નીમાળા.
 ઝોછા (વી) થોડા, ઝીણા.
 ઢીંડે છે (કિ) ચાલે છે.
 ડીલ (ના) શરીર, અંગ.
 તબાવ (ના) નાણું સરોવર.
 તર (ના) માયડો, મદદ.
 હજ (ના) જમીન બેડવાણું લોઢા
 જુંજણી દાર હથી અર.
 પોચી (વિ) નરમ.
 પૂરી પડે (કિ) બર આંબે, ફુંફા-
 વે, સામી થાય.

પાઠ ૫ મો.

ગાળાગાળી-ગાળો જાળ.
 સ્વભાવ (ના) ખાશી અત, ખી-
 જાળ, પ્રકૃતિ.
 સંભ (ના) શીક્ષા.
 દંડ (ના) ગુન્હાની બદલે શીખ્યા
 લેવાની શીક્ષા.
 રાજકુંવર (ના) રાજનો છોકરો
 રાજપુત્ર.
 શિક્ષા (ના) સભ, દંડ.
 વડાઈ (ના) મોટાઈ.
 અણસમનુ (વિ) સમનુણ્યા-
 રનો, નાદાન.
 ચાદરાખણું (કિ) ફીમરાખણું,
 લુલીનજણું.
 સાર (ના) સારું, મતલબ.
 નઠારો (વિ) બરાબ, લુંડો.
 ગરીબ (વિ) પૈસા વગરનો, બિ-
 રધન, રંક.

ફરીયાદ (જા) અરબ, રાવ.
 કચેરી (જા) દરબાર, રાજસલા.
 ફલાણી (વિ) ફેરકાચકરે લો.
 બંધી બાને (જા) કે દે બાને.
 ઘટે તેવી (વિ) બે ઈયે તેવી સાચક.
 માફ (જા) નવા દેવું, ક્ષમા.
 વચન (જા) સુકન, વેણ.
 કુંવર (જા) છોકરો, રાજપુત્ર.
 વેળા (જા) વખત, સમય.
 નવાદર (ક્રી) માફ કરુંતુકીલે.

પાઠુ ડુઢો.

લાખતા (વિ) મહેતા, બોલતા.
 ભરા (જા) માન, કીર્તિ.

બાબકી (જા) છોકરી.
 તોલ (જા) વક્કર, તારબોળ, આબર.
 લુંડા (વિ) ખરાબ, દુષ્ટ.
 લુંડું (જા) નહાર, ખરાબ શબ્દ.
 ખોટી (વિ) નહારી, નકામી.
 ભગ (જા) ભગત, ડુનીઆ.
 મુરખ (જા) બેવકૂફ, ઢોઢ.
 નાણી (ક્રિ) સમભવો.
 ડુબીઓ (વિ) હેરાન, ડુબી.
 બોલ (જા) શબ્દ.
 બાબક (જા) છોકરી.
 નક્કી (અ) ખરીત, નીશ્ચે.
 નારના (જા) બાઈડી, બઈરી.

(કવિતાની સમજૂતી) (૨૨).

લુંડા લોકો ખોમાંથી નહારા શબ્દ બોલીને, લોકોની નહારી ગાળો ખાય, એવા મોટા બેવકૂફની ભગતમાંથી આબર ઓછી થાય છે. (૧) ને આણશ નહારા શબ્દ બોલે, ને સામા-માણસને ગાબદે ને પોતે ખાય, તેને આણધડ સમજા લેવી. તે આગળ ભતાં બકુ હેરાન થાય. (૨) માટે ને, છોકરી કે

છોકરો ને બોબોલ બોલશે, તેવાન લોકીમાં તેનો ભારવ-
કર વધશે. (૩૩).

પાઠ ૭ મો.

દેશ (ના) સુલક.

ચાલ (ના) ધારો, રીત.

રીતલાત (ના) રીત, રસમ.

સુરવાળ-સાંકડી ધોળર.

ચોરણો (ના) ટુંકો લેધો.

પહેરવેશ (ના) પોશાક. પહેરે.

લાંલુગડાં.

મારવાડી (ના) મારવાડના રહેવાસી.

ધુમટો (ના) માથા પર ઓઢેલો

છેડો મોં પર આગાડી કાઢવો

તે, ન લાભ).

ધોતીમાં (ના) પીવીઓ.

દક્ષિણી-દક્ષિણેશના રહેવાસી.

સાહેબલોક (ના) ગોરાલોક, અં

ગરેન લોક, ટોપીવાળા.

ખઈરાં (ના) ખાચડીઓ.

ઘાઘરા (ના) ઘોરવાળો ચૂલ

તો ચણીઓ.

બોલી (ના) ભાષા.

ફેર (ના) તદાવત, ફરક.

ભાકર (ના) રોટલી.

રોટી (ના) રોટલી.

હાસી (ના) સાદી.

ગોરી-સફેદ, ઊંઝળી.

પાઠ ૮ મો.

સંઘરો (ના) એકઠું, લાંડી બા

છત, શીલક.

કણ (ના) રચકણ, કણી.

સંગ્રહ (ના) એકઠું.

રેચત (ના) પ્રભ.

સંઘાત-સીબતી, સાથે.

ડકાળ (ના) મોઢવારી, અલાભ

પાણી નમળે એવી વખત.

કોઠાર(ના) ઘાણાતરી મુકવાનો	ચંદી (જા) ઘાણો, ચણા.
અદવનો કે લાકડાનો ખનનો.	વિના (અ) વગર, શિવાજી.
હેચન (અ) ડુ ખી.	ડુખખાં (વિ) નખખાં, મુડદાલ.
મુકાબ (ના) સોંઘવારી.	નેર-શક્તિ, ખખ, કસ.
પ્રધાન (ના) વજર કરતો હરતો.	કારણ (ના) સખખ, લેદા
પોપડો (ના) પડ.	દોખાણું (કિ) ખતાબું.
ગંભીરો (ના) ઘાસના ખોટા ઢંગલા.	ડાહ્યાપણ (ના) ચતુરાઈ.
ખાણ (ના) અંનાબંલરી મુકવા	વસે (કિ) રહે.
ને લોચતલી ખાની ચેકવાળે	સંપે- સંપથી, હબીમખી.
વાકરેલા ખાડા.	સદા (અ) રીત, નિત્ય.
અચરજ (ના) નવાઈ.	સર્વ (વિ) સગળા, ખધા.

(કવિતાની સમજૂતી (૩).)

કીડી જરા કાંઈ રચકણ પડી હોય તે પણ એકઠી કરે,
એવી એ જગાવરની જત જુઓ, કે ખધી સાચે સંઘાતથી
કેવી સદા હબીમખીને રહે છે.

પાઠ ૯ મો.	અસહ (અ) આગાધિજી, જુ-
છાંએડો (ના) શીખો.	જું, પેહેલું.
ચડવાઈ (ના) વડના લાંબાલ	ધરા (ના) રચના, છાયા, જાડ
ટકતાં ફાંટા.	જું ફેલાવું તે.

ડાબર (ના) કલકલ, અવાજક
 રતું કાબર પક્ષી-
 ટેટા (ના) વડનાં ફલ-
 આરામ (ના) સુખ, ચેત, વિશ્રામ-
 ઈમારત (ના) ઉંચી બાંધણીનું
 ધર, હવેલી-
 થડ (ના) ઝાડનો વચલીગોળલગ-
 ડાબાં-ઝાડની શાખા થડમાંથી
 કુટેલી ખોટી ડાબી-
 ફાંટા (ના) ડાબામાંથી કુટેલા
 દોરીઓને વાંલટકતાં સુબ-
 લટકે છે (ક્રિ) ટીંગાય છે, તડબડે છે-
 લોંચ (ના) જમીન, ધરતી-
 મૂળ (ના) જડ-
 ઓળખતાં (કુ) પીછાનતાં-
 પાદડાં (ના) પાતરાં-
 ફેલાય છે (ક્રિ) પસરે છે, પથ
 રાય છે-
 પરુ-ચીપગાંબનનવર-

રોપું (ક્રિ) વાવું-
 પાડ ૧૦ મો-
 વીંછી (ના) ઝેરી જીવડો-
 ડંબ (ના) ચટકો-
 આંકડો (ના) ઝેરી કાંટો-
 વિખ (બિ) ઝેર, સોમલ-
 કપાયેલું (કુ) વડાયેલું-
 ચિપીયા (ના) પકડવાનાં પાંખીયાં-
 ચુસવું (ક્રિ) સોસવું, ચુસું-
 ચાંદી (ના) ફેલ્લો-
 સુઝેલું (ના) સુઝી આવેલું,
 ચડી આવેલું-
 ઝેરી (બિ) વીજવાબો-
 લીંત (ના) દીવાલ, કરો-
 ફાટ (ના) ચીરો, તડ-
 ટાઢક (ના) ઢંડક-
 ઉતાવળે (અ) ઝડપથી-
 પીઠ (ના) બરડો, માંસો-
 કુઝ (ના) આપદા-

ઉપાચ (ના) ઈલાન.

ઈન (ના) ડુઃખ, વીપત્ત.

મળે (ક્રિ) લભે, એકું થાય.

અવસુણ (ના) ભુકશાન, ગેર-
ફાયદો, બીગાડ.

સંતાળીને (કૃ) સાંચવીને, તપા
સીને.

ફીકર-ચિંતા, સોચના;

પાઠ ૧૧મો.

છોડીઓ (ના) છોડરીઓ.

વીલાયત (ના) અંગ્રેજ લોક-
નો દેશ.

બબરદાર (વિ) ફેંશીઆર.

સુબી-સારા, સુબીઆરા.

સરબી-બરાબર, ભેવી.

વાફાલી (વિ) પ્યારી, હૈતવાળી.

બરાએ (અ) સગારે.

રોતી (કૃ) રડતી.

કબજી (ના) કંકાસ, ટંટો.

સમનવીને (કૃ) પટાવી કો-
સલાવીને.

ઢોર (ના) ચોપાંબનવર (મૂર્ખ)

મોટપણે (ના) મોટી ઉમરે.

બાચડીઓ (ના) બંછીઓ,
સ્ત્રીઓ.

લાચડ (ના) મરદો માટીડા.

ગાંડી (વિ) ઘેલી, નાઘનઘન
ધાસમન્ન.

પાઠ ૧૨મો.

અવાળ (ના) સાદ, સીર.

પાંજર (ના) પીંજરું, પશીનેરે-

હેવાસાથે બનાવેલું સબીજા

નડેલું બળી નેલું ગોળ.

પાબલું (ક્રિ) પાપું રૂસાણકરલું.

અર્થ (ના) માએની, મતલ-
બ, સ્વાર્થ.

દીકો (કૃ) નેચો.

માબો (ના) પશીનું રેહેવા-

લું હેકાણું.
 રૂબ (ના) નંબુ, કેરી, દાડમ, જ
 મરજીગેરે લીલો મેલો.
 લુધાં (વિ) વેગળાં, છુટાં-
 અળાળ (ના) ધાન્ય, દાણો.
 મરજ (ના) ઈચ્છા, ખુશી.
 સમને (ક્રિ) નહો.
 પાઠ ૧૩મો.
 અતોલ (વિ) ધણીન, નેનો
 તોલ નહીં તે.
 પ્રીત-હેત, પ્રીતી, માયા.
 કાંટલો (ના) ગળયયો.
 સુણતાં (કૃ) સાંલલતાં.
 નમણું (વિ) નમેણું.

ધાક (ના) બીક, ડર.
 મનુષ્ય (ના) માણસ.
 અંગ (ના) શરીર, દિલ.
 અથાગ (વિ) ધણીન, નેનો
 થાગ નહીં.
 મીઠાં (વિ) સારાં, મધુર.
 ઉપલે-થાય, પેદા થાય.
 હરખ (ના) ખુશી, સંતોષ.
 કોટે (ના) ડોકે, ગળે.
 ધારે (ક્રિ) માને.
 હેત (ના) પ્યાર, આહા.
 કોય (વિ) કોઈ ગમે તે-
 એક.
 કાગ (ના) કાગડો.

(૩ વિતાની સમન્વતી). (૪૪).

પોપટ પાંચરામાં બેઠો બેઠો મધુર શબ્દ બોલે છે, તે
 નેઓ સાંલજે છે તે સઘળાના મનમાં ધણીન ખુશી પેદા
 થાય છે. (૧) એની ડોકે કાબો કાંટલો છે, ને નમેણું રાતું
 નાક છે; તેમ શરીરે બધો બીલા રંગનો છે, ને ધણીની ધાક

માનેછે. (૨) માણસને તે મીઠું મીઠું જો લે છે, તેથી તેના પર હેતુ થ
 હુંજાવે છે; મારે ઘણા લોકો હેતથી પોપટ પાલે છે. પડાકા-
 ગડાને કો પાળતું નથી. (૩)

પાઠ ૧૪ મો.

વ્યેન (ના) રાજ. સુકન.
 અસર-ફળ, પરીણામ.
 માન (ના) આજરૂ, ઈજત.
 નવાઈ (ના) અચરતી.
 અવકાર (ના) આદરમાન.
 નીવડું (ક્રિ) નીકળવું, ઉઠવું.
 દેંગાઈ (ના) લુચ્છાઈ, ખંધાઈ.
 વાઘરી-શીકરી, પારધી.
 વડવાડ (ના) લડાલડી.
 લુચ્છાઈ (ના) દેંગાઈ, ખંધાઈ.
 માહું (ના) ખરાબ, નકારે.
 તપાસ (ના) તજવીજ, તલ્લીસ.
 સોખત (ના) સંઘાત.
 શીખામણ (ના) શીખવાની વાત.
 કદી (અ) કોઈ વખત પણ.

હુલવી (ક્રિ) વીસરવી.

પાઠ ૧૫ મો.

કણ્ણી (ના) હોંડની એક જ.
 તા (ખેતીનો) ખંધો કરનાર.
 તજ (ના) કાળજી રેડક, ધ્યાન.
 ધન (ના) દોલત, પૈસો.
 અંતકાળ (ના) મરવાની વખત.
 પુલ (ના) દોલત, ગાંસડો દત્તો.
 લાચાર (ના) લોલ, ગળકો.
 ખેતી (ના) ખેતીવાડીનું કામ.
 દીકરા (ના) છોકરા.
 વિચારું (ક્રિ) ધારું.
 ડોસે (ના) ઘરડો માણસો.
 કેડે (અ) પછી, પછે.
 આખું (વિ) બધું, તમામ.
 વાવ્યા (ક્રિ) રોપ્યા.

નીપળના પેદાશ પાડ્યા વરુ
ઉપભો (ક્રિ) પેદા થયો નીપળ્યો
ખરેખર (વિ) ભેઈએ તે પું, સાયું,
ખરાખર.

પાઠ ૧૬ મો.

કોણ (સ) કયા સખસે?
કીરપાળ (વિ) મેહે જાન, ધ્યાન.
સુંઘવાને-વાસ લેવાને.
પેદા કરવું (ના) જન્મ આપવો.
નીપળવ્યું.
જનાવ્યું (ક્રિ) નીપળવ્યું કર્યું.
ઝાલવાના (વિ) પકડવાના.
સઘણું (વિ) જઘું, તમામ.
ઈશ્વરે (ના) પરમેશ્વરે.
કર્યાં (ક્રિ) જનાવ્યાં પેદા કર્યાં.
લતાં (વિ) સારાં વાળવી રાહે
ચાલે એવાં.
કોપશો (ક્રિ) ગુસ્સે થશે.
દેખતાં (ક્રિ) ભેતાં.

જાળવે (ક્રિ) સંસારે તપાસી રાખે.
રખવાલી (ના) બરદાસ, ખલા-
સ, તપાસ.

પાઠ ૧૭ મો.

ગાંમ (ના) બહાંકે થોડાક ઘર-
ની વસ્તી હોય તે.
શેહેર (ના) બહાંકે મોટાં મોટાં
છીજંધને હારજંધ ધરી હો-
ય તથા સારાં સારાં મોટાં
ચીંટા હોય તે.
છીજંધ (વિ) છોથી જાંઘીલાં
છોનાં.
કોટ (ના) શેહેરને ફરતી આસ-
પાસ જાંઘીલી મોટી છોની
દીવાલ.
બથો (ના) ટોલું, ઝડેકુંડો.
અડચણ (ના) હરકત.
હારજંધ (વિ) એક પછી એ-
ક સાથે આવેલા.

સેહેન (અ) થોડી મેહેન તે.
 જનાવર-જનવર, પશુ.
 દરવાજા-મોટાં બારણાં.
 જવણે (અ) કોઈ વખત, કદાચ.
 બીક (જા) ધાસ્તી, ધાક.
 પાસે પાસે (વિ) સીકે સીકે, અ-
 ડોઅડ, નજીક.
 ફીળી (જા) શેરી મોલ્તો.
 ગામડું (જા) જાહાંકે જુ પડાં જો-
 વાં થોડાક ઘરની વસ્તી હોયતી.
 કસબે (જા) મંગાણાં મોટું ગાંમ.
 ચોટાં (જા) મોટાં બજાર.
 હાટ (જા) બજાર, ડુકાન.
 પેસવાની (વિ) જવાનો, આ-
 વવાનો.
 ઝાંપો (જા) લાકડાં સાથે કાંટાં.
 કરાંડી વગેરે બાંધી લઈને
 બનાવેલું બારણું.
 પેસનીકલ (વિ) આવજા.

પાક ૧૮ મો.
 ઈંદ્રીઓ (જા) શરીરના લા-
 ગા (આંખ, નાક, જીભ, કાન,
 ચામડી).
 આકાર (જા) કોણ, ચેહેરો.
 ધબાકો (જા) અવાજો.
 માલમ પડવું (ફિ) જણાવું.
 વાસ (જા) સોડમ સુગંધ.
 મીઠો (વિ) ગળ્યો, મીઠા સવાબો.
 લીસી (વિ) સાફ.
 સ્વાદ (જા) ચાખવું તે, જરા
 મોંમાંના ખીત પાસવું.
 મઝાની (વિ) સારી, તોફા-
 નાંખી (ફ) ફેંકી, નાખી.
 સમજે (ફિ) ધ્યાનમાં લેવો.
 ટાડું (વિ) ઠંડું.
 ઉલું (વિ) ગરમ.
 પાક ૧૯ મો.
 આંગણું (જા) બારણું, બા-

રણા આગામી નગી.
ચોખું (વિ) સાદ, સ્વચ્છ.
કીહોવાણા (ના) કીહોવાડો.
રબીઆમણું (વિ) શોભાવતું.

શારી.

મંદવાડ (ના) ગોળવાડો.
ભપભંતુ (ના) ભવડાં ભગતરાં.
એડવાડ (ના) એડાં, વાસણને

માં રાંધ્યું આધું હોય તે.
ગંધા (વિ) ગોળ.
ગંધ (ના) ખરાબવાસ, નકારી

ગંધા બદખો.
લાલપાલી (ના) લાલ પાતરાં.
માદા (વિ) આભરી, બીમાર.
કાહેલી.

લાલ (ના) શરમ, એબ.
તાવ (ના) તપત, બીમાર.
બીપલ-પાકે, પેદા થાય.
ગંધવેડો-કુર્ગંધની ઢગલો.

સાદ-ચોખું, સ્વચ્છ.
ચેગબો (વિ) આધો, ફર.
બાપડા (વિ) બીચારા.
ચોખાઈ (ના) સુઘડાઈ.
ગુણ-ફાયદો, ખાશીયત.
છોડ (ના) છોડવો, સોપો.

છુટ-ભગ્યા, મોકત્રાસ.

પાકરૂમી.

ચીર (ના) કપડાં, કીમતી લુગડાં.
ખાપ (ના) આરશી.
મધપૂડો (ના) મધમાખની પૂડો.
વાન (ના) દેદાર, કંદ.

ચ્યે (ક્રિ) બનાવે, ગોઠવે.
સલ્લન-સારા માણસ.
માપ (ના) તરત પરમાણું.
ચોક-ખાબભોટી ચોકડી.
શરીર (ના) દીલ, અંગ.
ફડો (વિ) સારો, મજાનો.
દેખાએ (ક્રિ) ભેળ્યે.

શુદ્ધ-જરાજર, ખરેખરી. | ચીત(ના)મન, ધ્યાન.

(કવિતાની સમજૂતી). (૫).

આપણે જધી નણસો યોખી રાખવી, ને લુગડાં પણયો-
ખાં (ધોએલાં) પેહેરવાં, વળી ધરને ચોક પણયો ખાં રાખવાં,
કે નેથી આપણું શરીર સદા સુખી રહે. (૧) જુઓ કે મધમા-
ખી મધપૂડો જરાજર આપણી બનાવે છે, તેમાં કંઈ ડાઘા કે
ખોડ ખાપણ કશું આપણ દેખતાં નથી, તે આરશીની વીસાફ
નણાવે છે. (૨) યોખા રેહેવાથી આપણું મન ખુશ રેહે છે ને તે-
થી શરીરનો દેહાર વધે છે, વળી ચાર સારા આખરે દાર માણ
શા બેડેલા હોય તેમાં યોખાઈએ કરી (ધોએલાં) સાફ લુગડાં-
પેહેરેલાં હોય તો તેથી હરકીઈ માણસને ઘણી આખરી મળે છે (૩)

પાઠ ૨૧મો.

સુંવાળી- પીચી, નરમ.
નાબ (ના) લીલાની મેખમા-
રીને પગે બડવાના ગોળ પાટા-
નક્કર (વિ) સંગીન.
બરાડે છે (કિ) આરડે છે.
મજલ (ના) ખેપ, ટપો.
નિરદય (વિ) ઘાતકી.

ફલગી (ના) કુદકો.

ખોંખારે છે (કિ) હણહણે છે,
સણસણે છે. [૬૬]
સીમ (ના) ખેતી (ખેતરની
લેગી (અ) સાથે, એકઠો.
ચરે છે (કિ) ઘાસ ખાય છે.
વાળ (ના) બાલની માખા-
છેડે (ના) નાકે.

ગાણી (ના) કોસ.

બોબે (ના) ભાર.

વેહેછે-ખમેછે, ઈયકે છે.

ચાકરી (ના) ખરદાસ, બાલા-
સ, સેવા.

માયા-હેત, આહેના પ્યાર.

ચાહે (ક્રિ) પ્યાર રાખે.

પાઠરરમો.

કાતર (ના) બેડકા.

વટેમાર્ગ (ના) રસ્તે ન તો, સુ-
સાકર, પંથી.

સંગીન (વિ) નક્કર મબખુત.

કસુકા-કબી આકબીઆ.

ચીકણું (વી) ચીકવાણું-ચોટે

એવું, નબર.

ગીચીડા (ના) કબીઆ.

ચોખંડા (વિ) ચીડા, ચારે બા-

જુએ સરખા.

ફોર (ના) ટોપુ.

ખાટો (વિ) ખદુમડો.

ખરાસ (ના) ખાટો સ્વાદનેખા
રા સ્વાદની ચીન.

ચીમાસુ (ના) વરસાદની મોસમ.
વરસે છે (ક્રિ) આવે છે.

ખારેમાસ (ના) આખું વસ્ત્ર.

ખપ (ના) બર, અગત્ય.

રોન (અ) નિત્ય, સદા.

પાઠરરમો.

અકકલ (ના) જુદા, સમજ.
ઘણેરી (વિ) ઘણી.

નેક (ના) ટેક, મોટાઈ.

માહાલે (ક્રિ) મોલ કરે.

વિશ્વ (ના) જગત, પ્રધવી.

તરુ (ના) બે આંગળ.

માતા (ના) મા, માબ.

વિખ્યાત (વિ) નામીયું.

નવ (અ) નહીં, ના.

તાત (ના) બાપ, પિતા.

મોજ-મઝા, ચેન બાજી.

શાણા-ડાહ્યા, સમજી.

દીકરી (ના) છોકરી.

નિત્ય (અ) રોજ, સદા.

૫૨-૫૨૬.

ઠામ (ના) ડેકાણું જગો.

કેરો (અ) તો, તણો. [યો.

સામજી (ના) એકમીટોક વિથઈગ.

(કવિતાની સમજૂતી). (૬).

માને છોકરી (આમલીનું ઝાડને તેનું ફળ આમલી) નું એક નામ બુદ્ધિથી બણ્યું, તેનું તો ઘેરે ઘેરે ને વઢિરો ભેરો- જ સારા વિવેકથી કામ પડે છે, તેમાંમાં તો એકની એક જ- જાગો એ રહે છે એક તસુ પણ ચાલતી નથી, પણ તેની છો- કરી તો બધે દેશે દેશ લાલી રીતે મોજ કર્યો કરે છે, વળી જુ- આડે તે છોકરીનો છોકરો (ચીચોડો) તે માનો બાપ થા- ય છે, ત્યારે સામજી દાસ કવિકે હે છે કે તમે ચતુર નર સમ- જ લેને એ તો બધી પ્રથ્વી વીધે પ્રખ્યાત છે (એટલે આ- મલીના ઝાડની છોકરી આમલી, તેનો છોકરો ચીચોડો- રોધ્યાથી પાછું આમલીનું ઝાડ થાય છે, ત્યારે એ પ્રમા- ને ચીચોડાથી આમલીનું ઝાડની પળ્યું તો તે ઝાડનો બાપ કે હેવાય)

૫૧૬ રજ મો.

આટલું (ના) આરસી.

સ્તાંધળો (વિ) રાતે આંધળો,

(દીવસે દેખાય અને રાતે જો-

નું નહીં દેખાય તે.)

પોપચી (ના) આંખનું ઝાંકણ.

લખ્ખર(ના)લવાં,આંખનાપોપ

ચોંપિપરકમાનજાણેવાખાલકેતે.

ખાલવું(ક્રિ)ખટકાવવું.

રૂબ(ના)ધુબ, રચકણ.

છાબ(ની)(ના)છબ્બુ, છાબડી.

સારે છે(ક્રિ) કરે છે.

પાંપણ(ના)આંખના પોપ-

ચાસાથે વળગેલાખાલ.

જણસો-ચીબે, વસ્તુ.

ખરેખરો(વિ)ખરોખર.

જતન(ના)ખરદાસ,સાચેવણી.

ઝીણી(વિ)ખારીક.

કાણો(વિ)એકઆંખેઆંખખો.

દયા(ના)રેહેમ,મીઠી નજર.

સાજી(વિ)સારી.

પરમેશ્વર-મોરોઈશ્વર.

પાડ-ઉપકાર,આત્માર.

પાઠરૂપમો.

કપાસ-શનાં નાનાં જાડ.

૨

કહેવત-કહેતી,કાહાણ.

ઘાટ(ના)ડોળ,આકારાં.

ખજતણ(ના)ખાખવાનીલા-

કડાં,સરપણ.

ભાખરી(ના)ઘણિના સ્પોટની-

બડી રોટલી.

કાંતવું(ક્રિ)લાંખાતાંતણાકરવા.

લટકતાં(કૃ)ટીંગાતાં.

કુંભાર(ના)ખટોડીના વાસણ

ખનાવનાર.

વણવું-લુગડું ખનાવવું.

ધાન્ય-અનાજ, ધાણા.

કાલે(અ)વાસ્તે,માટે.

તોંજાર(અ)હજર,તરતકામ-

માંઆવે એણું.

કથું-કાંઈપણ,જરાએ.

પાઠરૂપમો.

ધરતી(ના)બમીત,લુખી.

થોક(ના)બથો.

ઓઢવા (ફૂ) શરીર ઢાંકવા.
ખાંતે (ના) ખુશીથી.

શીરીતે-કેમ, કઈ પ્રકારે, ઈ
ત્યાદિ.

(કવિતાની સમજુતી) (૭૭)

ખાવા અને પેહેરવા ઓઢવાને પરમેશ્વરે આપણને શરીર આપેલું છે, હવે તે વડે ને મેહેનત કરીએ, તો તેમાંથી રાતા પીનારંગ (ને નેઈએતે) મળે. (૧) જમીનમાંથી અનાજ તો બહુ જ થા જંધ થાય છે. પણ ને તે જમીનને ખુશીથી ખેડે નહીં તો ખાવાનું શું થાય (અનાજ કેમ પહોંચે) પણ તે મકરવાને આપણને ઈશ્વરે તેના ઈલાને આપેલા છે પણ કોહી વાસણ અને વાળવાના લાકડા વિનારંધાય શીરીતે? (૩).

પાઠરૂઝ મો.

લૂખણ.

હાલ (અવ્ય) હમણાં.

સરસ (વિ) સારા, મનના.

વખત (ના) વેળા, સમય.

અર્થ (ના) સ્વાર્થ, મત લૂખ.

પરધેર (ના) પારકે ધેર.

કાં (અ) કેમ? કોણ?

શાણગાર (ના) શરીરને શો

આકરી (ના) નોકરી.

લે એવાં, લુગડાં, ધરેણાં

પેર (ના) રીત, પેડે.

(કવિતાની સમજુતી) (૮૮).

માટે હેલાઈ તે (ખખતણને વાસણ) તું જો આર-

જનાબકે કાંતો તને બીબે કોઈ કરી આપે, કે ત્યારે તારા સ્વા
ર્થનું (પોષણને વાસ્તે) તે વખતે થાય. (૧૭) આડકિપર લુગડાં
લટકવાં કાંઈ તૈયાર નથી, પણ બે કપાસ વાવી તે પરથી ૧ બિ-
તારીને તેને કાંતીને વણી તો મઝાનો પૈઠેરવાનો પોશાક બ-
ને. (૨) માટે ગમે તે રીતે ઘેરકે પારકે ઘેર (દેશકે દેશાંતર)
મેહેનત બે કરે, તો ચાકરી કરતાં લાકરી સારી રીતે પામે.
(મેહેનતનો બદલો પરમેશ્વર તેને આપે). (૩).

પાઠ ૨૮ મો.

દાન (ના) ધર્મ, ખેરાત.
આપદા (ના) ફીકર, ચિંતા.
આંતરડી (ના) આંત્તા, ભવ.
પરોક્ષારના (પરક) ચાણપાર-
કાપર ઉપકાર.
પુણ્ય (ના) ધર્મદાનનું આશિષ.
આશિષ (ના) અશીરવાદ, સારી કૃપા.
વાપરણું (ફિ) વાપરણું, ખરચણું.
સુખ (વિ) બળીલ, કંબુસ, કસ
રીઓ, મખીચુસ.
કૃપણ (વિ) કંબુસ.

સંઘરી (દ) એકતુંકરી.
સુદ્ધી (અ) જ્યાં, લગણીકે પણ.
નારાળ (વિ) નાબુશ, દલગીર.
ગબ (ના) ઘુંબસ, શક્તિ.
લેબે (ના) ઠેકાણો, સારામારગો.
ગરી બગરબાં (વિશે) ગરીબ
લીકી, લાચાર, અનાથો.
કુનીઆં (ના) સંસાર આલ-
મ, પૃથ્વી.
જશ (ના) માન, આજર.
વાવેણું (વિ) રોપેણું.
ફીકર (અ) નકાસું.

નકાસું (વિ) કામવગસું, સીકટ-
કંગાલ (વિ) ગરીબ, અનાથ, ના
ચાર.

મનુરી (ના) વેતરું, વેડ.

પાઠ ૨૮-મો.

સાય (ના) સાયવટ, સાયીવાત.
દેરાઈ (ના) નગીર દાર-વતન
વાળો માણસ.

ધેકયાં (ક્રિ) નીકળ્યાં.

દાંબલ (ના) ડિહાદરણ, દૃષ્ટાંત.

ચપુ (ના) ચાકુ, છરી.

ગમ્યો (ક્રિ) પસંદ પડ્યો.

રૂપીઆ (ના) સોળઆનાની-
ફીમતીનો રાણીની છાપનો
શીકડો.

છેઆં (ના) છોકરાં બચાં.

લેબણ (ના) કલમ.

વખાણ્યો (ક્રિ) પસંદ કર્યો.

ગમ્યો (ક્રિ) પસંદ પડ્યો.

વેહેલો (અ) નલદી.

કાપ (ના) ચીરો.

પાઠ ૩૦-મો.

સાચાબોલું (વિ) ખરાબોલું,

સતવાદી, સતવાદી.

ધીરજ (ના) સખરી, શાંતી.

ગલરાયું (ક્રિ) અકબાયું, બીયું.
ગાલરાયું.

કાડી (ક્રિ) ચીરી.

બીન્યા (ક્રિ) ચીખ્યા, બીનવાયા.

છાતી (ના) હેયું, મન.

ચાંપીને (ક્ર) દાબીને.

વાહાસું (વિ) ધ્યાયું, હેતવાસું.

વાંક (ના) તકસીર, ચુનો.

અનણતાં-ઓચિંતાં.

ઝટ (અ) જલદી, તુરત.

પાઠ ૩૧-મો.

સંકટ (ના) ડુઝ, આક્રમ.

કોડ (વિ) ફેલરાં (સો, નાખે).

પરલોક(ના)પરકાલોક,દેવલોક	સહીએ (દુ)ખમીએ, સહન
હોડી(ના)સડવાલો મોટોમ-	કરીએ, વેડીએ.
છવો, નાનું વાહાણ.	દિનરાત(ના)રાતને ઘાહાડો.
સિંધુ(ના)દરિઓ, સતુક.	સઘા(અ)રોળ, નિત્ય.
રાબ(ના)અમલ હાકમી-	સરે (ક્રિ)થાય, ખને.
ગાદી, રાત્ર્ય.	ઉપાય(વિ)વીલાલ.
શુલ (વિ)સાઈ, મંગળીક.	નક્કી (અ)ખચીત, નિશ્ચે.

(કથિતાબીસમબુતી). (૯).

આપણાપર નેહુઃખઆવી પડે, તે સહનકરીને બરાબર સાચીવાત કહેવી ને બીબ્બ લોકમાં સુખ લઈએ (સાચું બોલેથી સુખમળે) અને તેથી રાતને ઘાહાડો સુખી રહીએ (૧). સાચું બોલવું એ સઘા સાઈ છે, બુદ્ધ બોલવાથી ઘણું દુઃખઆવી પડે છે; માટે તમે દુબરો ઉપાખ કરી બુઝો, પણ સુખ તો સાચાથી જ થાય છે. (૨) સાચું બોલવાથી સઘા આપણું કામ થાય, પણ બુદ્ધ બોલવાથી કદી ચાચ નહીં; કેમકે બુઝો કે કાગળની હોડી બનાવીને તે દરીઆમાં સુકી તેથી દરીઓ તરાતી નથી તેમ બુદ્ધ બોલવાથી આપણું કામ કદી થવું નથી. (૩)

પાઠ ૩૨મો.

ધૈયાં (ના) મેઢાં.

કાતરવું (ક્રિ) કાતરવની કાપવું.

ધાબાલીઓ (ના) ઉત્તર પેઢે

રવાઝોઢવાનું લુગડું.
 કામજો(જા)યુમાજો.
 ભરવાડ-ઘેટાંચરાવનાર.
 શેની(વિ)ક ઈચીનનો?
 દીઠાં(કૃ)નેઆં.
 નિમાના-ખાલ,વાલ.
 ઊન(જા)ઘેટાજાંખાલ.
 કામજીયી(જા)નાનાયુમાખા.
 ટાઢ(જા)ઠંડ, હીમ.
 ખીયારાં(વિ)ખાપડાંગરીખડાં.
 ઊનાબો-તાપની નોસમ.
 એશીવાચ(અ)એવગેરે, એ-
 થી જીન.

પાઠ ૩૩ મો.

ઝરવું(ક્રિ)વેહેવું,ટપકવું.
 લીંબોલીએ(જા)લીમડાનાંફા.
 રોગ(જા)મરજા,વ્યાધી.
 પોપટીઆ(વિ)લીલાપોપટ
 નેવા રંગના.

પેટી(ના)નાનોપટારો.
 રાયણ(જા)લીંબોલીના ને-
 ચો લીલો મેવો.
 ગળી(વિ)મીઠી.
 વીખ(જા)ઝેર,સોમલ.
 ઝોસડ(જા)દબા.
 ઢેકાણે(વિ)જગોએ.
 પાઠ ૩૪ મો.

ધાન્ય(જા)અનાજ.
 ડુંડું(જા)કણસલું.
 ઊંની(જા)ગણિની કંકી.
 પૈસાદાર(વિ)તાલેવંત,મા-
 તબર,ધનવાન.
 કડખ(જા)જરખાજીનીનાં-
 લાંખા સાંઠા.
 કણસલું(જા)ડુંડું.
 પુખ(જા)કડખના લારા.
 ખાજરીઊં(જા)ખાજરીજુંક
 ણસલું.

વવાય (ક્રિ) રોપાય.

નર (ના) બુવાર.

શિયાળો-રાઢની મીસમ.

સાંઠા (ના) અનાનના ઊલારોરા.

ઢોર-મોપગાં બનવર.

મસબે છે (ક્રિ) ઝોબે છે.

દબીને (કૃ) લોટકરીને.

લોટ (ના) આટો.

પાંડુપ મો.

તલસરા-તલની શીંગ.

શેરડી (ના) ગલીયારસનો

સાંઠો.

શીંગ (ના) કૃબી.

બવ (ના) એકબતબું ધાન્ય.

કઠોબ (ના) મગ, ચણા, વાલ,

વટાણા, અડદ, ચવલી વ.

ગેરે ધાન્ય.

ડંગર (ના) લાત.

પોપટા (ના) ચણા કૃબી.

સર્વે (વિ) સઘલા, બધા.

(કવિતાની સમજૂતી). (૧૦).

બાબરીના કુંડામાં બાબરીને કરાસલામાં બુવારને-
ધીએ (થા) અ છે. તેમ ક્યારડામાંથી ઘણી, ડંગરને બવ એક-
લો થાય છે. (૧). તલ છે તે તલનાં બુંડવામાં થાય છે. ને કઠોબ
એટલે વાલ, વટાણો, મગ, વગેરે શીંગીમાંથી થાય છે. તેમ
ચણા ચણા કૃબીમાં થાય છે. ને શેરડીમાંથી સાકર અને ગી-
બ થાય છે. (૨) ચોમાસાના ચાર મહીના એટલે (આશાઢ
આવણલાદરવીને આસો) એમાં બુવાર, બાબરી તે ચારથા
અ છે. ને શીઆબામાં (કારતક, માગસર, પોસને માહા) એ

ધર્મિ ને યાદા થાય છે. (૩૭)

પાઠ ૩૬મો.

ધરતી-ભમીન, ભુમી.

કીધ્વા (ના) ઊંચાગઢા, બુરબ.

નાનાં (ના) વહેતો ઝરો, ના

ની નીક નદી.

મરડીયા (ના) છી પકવવાનાં,

ધીલા.

પાહાડ (ના) મીટાઉંચા સ્થાથે

ભેડાઅભેલાંઆગઅેલાડુંગરી.

લુગડાં (ના) કપડાં.

તરસ (ના) સીસ.

મટાડે છે (ક્રિ) ફરકે છે, હોલવે.

બેતર (ના) અનાન તથા ધાસ

પાકે છે તે ભગો.

કાહે (ના) કિનારે.

એકાએક (અ) એકદમગિતાવબે.

પાઠ ૩૭મો.

રાન (ના) વન, ભંગલ.

માલેક (ના) કિમતીભવાહીર.

અનેક (વિ) બાણાં, બહુ.

ભમકલ (ના) ભમરેખ.

પદાર્થ (ના) ચીજ, વસ્તુ.

ભંબુ (ના) એકબતનું ઢાલા

ચાલું ફળ.

હીરા (ના) ખાણમાંથી નીકળ

તો એકબતનો કીમતીપદાર્થ.

વન (ના) રાન, ભંગલ.

સરખી-સપાટ, પાધરી.

ધાતુ (ના) સોનું, રૂપું, ત્રાંબું, ક-

લાઈ વગીરે.

તપેલી (ના) પાતેલી.

લોટા (ના) કબરોઆ.

લોડીઓ (ના) કબરીઓ.

પાળીઓ (ના) ચપ્પાંઓ, છરીઓ.

બતરના તરેહ, રીત.

પાઠ ૩૮મો.

સેવા-યાહી, બરદાસ.

નંપવું (ક્રિ) સુખે જીવે સવું, ઠરવું.

દાઝ (જા) દયા, રે હે મ.

જન્મ (જા) જંદગાની, અવતાર.

ઉછેરતાં (કૃ) મીઠાં કરતાં.

પલવતાં (કૃ) ડુબે દેતાં.

સંસાર—ડુબે જાતાં, પૃથ્વી.

હેતવાહુલ (જા) ખાર.

સુખી થિં (વિ) સુખી આઈ સુખી.

ડુઃખી થિં (બી) ડુઃખી આઈ ડુઃખી.

વેદના (જા) ડુઃખ, પીડા.

ચડાવવું—કબુલ રાખવું.

પાઠડલમો.

ગુણ—ઉપકાર, આભાર.

અવગ્રહ (જા) વખત.

ડગમગ (અ) ડગમગ, હા-
લ્યા વિના.

અમાપ (વિ) ઘણી, બેની-
માપ નહીં.

ઘડી (જા) રજમી જીટ, ડું પલ.

બરદાસ (જા) સંતોષ.

ઉમ્મર (જા) વય, જંદગી.

દાસ (જા) ચાકર, સેવક.

ટકતો (ક્રિ) થીલતો, ઠરતો.

ખાજ (જા) ખાવાનું.

તેશ (વિ) જરા, જરા પણ.

વેઠીને (કૃ) ખમીને.

ઉપકાર—ગુણ, આભાર.

સમી (જા) વખતે, વેળા.

(કચિલાની સમજુતી) (૧૧).

જ્યારે જાણું નાહું હું તે વખતે તેનો પગ ધૂલ તો રે હેતી ન-
હીં. અને ખાવાનું પણ બરાબર ખવાનું નહીં. તેમ પોતાની મેળે જિ-
હી શકાતું પણ નહીં. અને મનમાં જરસ્મે લાજ ચરમ હતી નહીં.
(૧) અને વા વખતે જાણ્યું પર માં ખાપે દયા આણી, ને ડુઃખ પોતે

બેઠીને તેને સુખ આપ્યું, એ આલાર બચ્ચાં ઉપર મા બાપનો-
મીટો છે. (૨) કીર્તિ માણસ એવે વખતે નેરોબ બે બે ગડીયા-
કરી કરે તો ચાકરી કરાવનાર આખી લંદગી સુધી તેનો ઘાસ
થઈને રહે. (૩)

પાઠ ૪૦ મો.

બાવલ (ના) બાવલનું લાકડું,

બાવલના લાલી.

શૂલ (ના) કાંટા વાળી ડાબ.

પૂઠીઆં (ના) પેડાને ફરતું લાક-

ડાનું ગોળ ચકર.

કુમતું (ના) રેશમનું કુંલ.

તુરાશ (ના) ફીકકાશ.

કુંડ (ના) છોંથી બાંધેલો ગોળ ઝરો.

નાઈડી (ના) નાઈ. પેડાના વચ

માનું લાકડાનું ગોળ કુંડા.

પરડા- બાવલની શીંગો.

ઉતરડનું (ફિ) શોરવું, ઉતારવું.

આરા (ના) પેડાની વચ માનાં ફ

રતા લાકડાના ગોળ કુંડા.

આખાં (ધિ) ગદગદાં ચપચ-

પાં સુવાળાં

અથાણું (ના) આથણું.

પુરો (ધિ) બરાબર.

મળબુત (ધિ) ચીકણું, નબરું.

ઝરેછે (ધિ) વેહેછે, ટપકે.

ચીકાશ (ના) ચીક.

પાઠ ૪૧ મો.

શેખશાહી- ખોટા ખોટા જંગ-

ઉડાવનાર ચપ્પેલો માણસ.

તરંગ (ના) ખોટા ખોટા વિચાર.

જંગ.

બોહોબા- ઘણાં મસ.

ધુણાવવું (ક) હલાવવું.

માલીક (ના) ધણી, શેઠ.

ધાડવો-માટીનો મોટો ધ

ડો, વાસણ.

વેપાર (ના) રોજાર.

મનુર-યેતરો, હેલકરી.

ઉઠવા (કુ) આંચવા.

ફૂકડાં (ના) મરઘી.

સારી પેઠે-બફુ, બણાન.

એકઠા (વિ) લેગા.

ઉપજી (ક્રિ) પેદા થશે.

કમાઈશ (ક્રિ) રબીશ.

પરણીશ-લગ્નકરીશ.

ફૂટી (કુ) લાંગી.

પાઠજર મો.

ચણતર-ચણી લેવાનું કામ.

માળીલેવું (ક્રિ) નળીઆંચઢાવવું.

ઓશરી (ના) એટલી પ્રગથીબિં.

સાટું-બંધો બસ્તકરાર.

હાટડાં (ના) નાકાં.

લોચર-પરનાલોચતળીઆ

નીચેની અગળની ઓરડી.

છોવરાવવું-છે દેવડાવવી.

મોલ-ધરના માળનો વચલો

આડો થાંભલો.

વળીઓ (ના) સાંકટીઓ.

કાથી-નાની એરની છાલની

વણેલી દોરી.

પાયો (ના) મૂલ, ટેકણ.

કરા-દીવાલ, લીંત.

પછીત (ના) પછવાડેની લીંત.

પાણીઆર (ના) પાણીના બે-

ડાં મૂકવાની ઓરડી.

નળીઓ (ના) લોઢાનાં સભી

આંબડેલી બારીઓ.

લો-બીક, ડર, ધાસ્તી.

પરશાન-પેહેલા બંડના લો-

ચતળીઆળી જગી.

ઝરપર-જલદી, તાકીદે.

રબીઆમણ-શોલીનું.

પાઠઠ૩મો.
 બીરાજવું-દીપ્તું શોભા આપવી.
 પાટડા-તારવટીઆ.
 મળગરા (ના) ચણીઆરાન-
 ૨ માઘના ચાપડા.
 સાગ-સાગનું લાકડું.
 ઘનહ (ના) ઘાન.
 ઓલાણું (ના) ઓ દેવડાવવા
 હું કામ.
 ચોરસાં (ના) ચોરપથર, ચો
 ડી ઘંટ.
 (નુહર (ના) લોઢાનો ધાટ જ
 માવનાર.
 છૂટ (ના) મોઢા ભાસ, જગી.
 મેડો (ના) માળ.
 મણા-કસર, ખામી.
 હોંઠી-ખડકી, વાડો.
 ઘાંટી (ના) લાકડાનાં પાટી-
 આની નીચરણી.

નીસરણી (ના) વાંસકે વળીનો
 ઘાઘર, સીડી.
 ખુંદીઓ (ના) ખીંદીઓ.
 તાક્ષ (ના) મોટા ગોજલા.
 પાઠઠ૪મો.
 જાજવું-દીપવું, શોભવું.
 મેજા-મધુર રાગનો પક્ષી.
 ગાલીયા-નજમ (મોટું કીમ-
 તી બીજાનું).
 ચૂનાબા (વિ) ચૂનાના, ચૂનો જે-
 રવેલા.
 કંઠેર (ના) લાકડાના પાટીઆ
 તથા લોઢાની નજી નડેલી
 નજીઓ રવેશ.
 વૃપતિ (ના) રાખ, પૃથ્વી પતિ.
 નીર (ના) પાણી, તેલ.
 હીંચકી (ના) હીંચો, ઝોલો.
 ચિત્ર-નસબીર, છબી.
 સુડા (ના) પોપટના જેવા લીં

લા પીછાના પક્ષી.	ખુદ્દે- ઘટે, ઝોહું થાય.
ખાટ (ના) ખાટલો.	મીઠા (વિ) મધુર, મધુરા.
ખૂબ (અ) ઘણું, મસ.	શુદ્ધ (વિ) બરાબર, સાફ.
શડાં- સારા, શીલાવંતા.	જેઠ્ઠી- જેસવાની જગો.
ઘડયાં (ક્રિ) બનાવીયાં.	અગાશી (ના) ધાબું.
રસોડાં (ના) રાંધણી, રસોઈખાના.	સેનું- ઢોલીઝી, પલંગ.
શપાળાં (વિ) શીલિતાં, ખૂબ સુરતાં.	ખાસી- મનની, સારી.
ચણ્યાં (ક્રિ) ચણી લીધાં.	બીછાવી (ક્રિ) પાથરી.
દીરી- દેખાય, જણાય.	લલા (વિ) સારા, મઝાના.

(કવિતાની સમજુતી). (૧૨).

છબ, જબીયાં, માબીયાં ઘણા સારાં બીરાબે છે, ને બારીએનાં બારણાં પણ સારાં દેખાય છે. પાણીના જેડાં મુકવાની ઝોટલી ને રાંધવાની જગો પણ શીલીલી બનાવી છે. ને તે ઘંટથી ચણી લઈને તે પરચુનો ફેરવેલો દેખાય છે; (૧). રાકાંમાં ને પાણી લરેલાં છે તે કદી ખૂટતાં નથી. તેમાંથી લોકો વાંકા વલીને પાણી ખેંચી કાઢે છે; સુડા તે મનાના નેવા સાફ મધુર શબ્દ બોલે છે. નેનાં પાંજરાં પીત્તલથી બંડી લઈને રંગેલાં છે. (૨). જેસવાની જગો, કઠેરા ને અગાસી સારી બનેલી છે, ને સુવાને વાસ્તે ઢોલીઝી તથા મઝા-

ની હીંગોલા ખાટ છે, તેમ ગલીયા મનને ગમે તેવી રીતે પા-
થરીને દીવાલના ઉપર રાબરોની છબીઓ પાડી છે.

પાઠ જુઓ.

સબડ (વિ) મળ જૂત.

હણહણું (દ્ર) સણસણું,

ખોખારું-

નસકોરાં-નાક આગળ દમ

લેવાનાં બેકાણાં.

દાઢ (ના) મીમાં બેવડા દાંત

આગળની જગો.

ડાણું (ના) જડણું. [મળ.

વાયા (ના) લાળ, બીલવાની સ-

નરસી-ખરાબ, નકારી.

પોચો-નરમ, સુવાળો.

ફાણાં (ના) વેહે, છિદ્રો.

બલવે-સાયવે, તપાસે.

ટેકો (ના) આધાર, મદદ.

ઝીણું (વિ) ખારીક.

કકડા (ના) ટુકડા, કટકા.

લૂકી-ચુગદો, કકડે કકડા.

સાદ (ના) અચાન, સીર.

ખરાડે છે-આરડે છે, પોકારે.

પાઠ જુઓ.

ખીબું (ક્રિ) ચીડણું.

છેલાઈ (ના) છાકટાઈ, ચર-

ણાગી, તીર.

પગરખી (ના) બેડી ખાસડી.

અડકટ (ના) આંટી.

પછડાઈને-અફલાઈને.

અટવાઈને (દ્ર) આંટી આપીને.

ખોટું (વિ) ખરાબ, નકારું.

અમથી (અ) ખાલી, જગરખની.

સ્વલાવ (ના) મીબળ.

રીસાળ (વિ) તામસી.

પગથીણું (ના) ઓટલી.

ફેંકી (ક્રિ) નાંખી, લાખી.

વાંસે-પછાડી, પાછલ.
ખાખીચીજિં(ના)નાનોખાડો.
ખગડ્યાં-ખરાખથયાં.
ખખર(ના)સમાચાર.
હાલ(અ)હાલ, દશા.

પાઠ ૪૭ મો.

અદેખી(વિ)કીનાખીર, ખેરી.
અવતરવું(ક્રિ)પેદાથવું.
કુરકુરીઆં(નાં)ખીકીલાં,
લોટીલાં, કુતરીનાં ખચ્યાં.
ખારીલાં(વિ)તીખાસ્વભાવનાં
ગેલ(ના)લાડ.
લોટીલાં(ના)ખીકીલાં, કુત
રીનાં ખચ્યાં.
ખાડો(વિ)વાંકો, ઉંધો, કલ્પું
માને નહી તે.
અખણ્યાં(વિ)પારકાં.
ધરકવા(ક્ર)દાંતીઆકરના,
મીડવા.

લાગ(ના)ધવ, તક.
ખચકુ(ના)ડાકુંકરડુંતે.
સઘના(વિ)બધા.
લંપે(ક્રિ)સુખેખેસે, ઠરે.
ઉઘડેછે(ક્રિ)ખલ્લીથાયછે.

પાઠ ૪૮ મો.

ખીલવું(ક્રિ)પાંખડીછુટીપાડવી.
અંગ(ના)શરીર, શરીરનો લાગ.
ખુલીચિં(ના)ખૂલ, ભડ.
વહે-ખાકું, કાણું, છિક.
ચુસે(ક્રિ)સોસે, રસગાળે.
નરી(વિ)એખલી.
પાદડાં(ના)પાતરાં.
કળી(ના)ખીલ્યાવંગરખુંકુલ.
ખતાવું(ક્ર)દેખાડું.
વાવીએ(ક્રિ)રોપીએ.

પાઠ ૪૯ મો.

લાગલાગટ(અ)રોજરોજ,
પાંચસાત દીવસસામટા.

ખસખસ-અફીણનાળી.

ફણગો(ના)સણગો.

ઠળીઓ(ના)ઢળીઓ.

સીંચીએ(ફિ)રડીએ.

સમન્નશે(ફિ)ધ્યાનમાંઉતર

શે, ઢસશે.

પાઠપઠમો.

વેહેળો(ના)નાનીનદિ,નાળુ,ઝરી

તેકે-તીરે,કીનારે,કાંઠે.

ઉપકાર(ના)પાડ,આભાર.

ચટકો(ના)ડંખ.

ખંદલે(ના)ખવેળ,પાડ.

આખર(ના)માન,ઈન્ત.

ઝાંપ(ના)બળ,ફાંદો.

તણાતી(ફુ)ખેંચાતી.

દયા(ના)રેહેમ,મેહેર.

વળગીને(ફુ)આઝીને.

દિવસ(ના)દાહડો,દીન.

ઝટ(અ)બલદી,તુરત.

ચુકવું(ફિ)લુલવું,વીસરવું.

પરમેશ્વર(ના)મોટોઈશ્વર.

પાઠપઠમો.

ડાંધર(ના)લાત.

ક્યારડા(ના)પાણીલરાચલા

નાખાડા,ક્યારા.

પરાલ(ના)લાતનુંધાસ.

છાલાં(ના)છીતરાં.

ચોખા(ના)ડાંગરમાંથી-

નીકબેલાદાણા.

તર(ના)નાનાંનાનાં,કુમ-

લા,છોડ.

લીલાછમ(વિ)ઘણાજ,લીલ

(કાચીકેરીબેવાં)

દાણા(ના)અનાજ,ધાંન્ય.

ખંખેર(ફુ)ઝાંપડી,હુપણો.

ઝાંકે(ફિ)વાદઈકસતર,કાઢાડે,

નીપબવે(ફિ)પકાવે.

ખેડુત(ના)ખેતીકરનારા.

કરનાર (વિ) જનાવનાર.
ભારે (વિ) ઘણો, મોટો.

પાઠ પૂર મો.

માંત્રી (વિ) સુરાડો બાવાલી.
ધીઆણુ (વિ) ધીએ ચોપડેલું.
ધી ઘાલેલું.

તલપ (ના) ઝાકું.

તીણું (વિ) અણીવાણું.

લુણુ (વિ) ધી વગરનું.

ચોખી (વિ) સમજાવાળી, અ-
કલ્લવંત.

વેર (ના) સુસમનાળી, ખાર.

હજવે (અ) ધીમે, આસ્તે.

સુઝે (વિ) દેખાય, લણાય.

તરત (અ) લલદી.

ઝિગાડ (ના) ભુકશાન.

પાઠ પૂર મો.

બીકણ (વિ) બીએ બેવો, નર
મ, પોચો.

અબણું (વિ) પારકું, પરદેશી,
કોઈ દહાડો બેચાણું નહીં તે.
સોડ (ના) બાબુ, પાસે.

સામું (અ) તરફ.

બાણ (કૃ) વળગી.

ગલરાયો (ક્રિ) અકલાયો.

કાદવ (ના) કીચડ.

ઉઠાડયો (ક્રિ) ઉલોક્યો.

પાઠ પૂર મો.

દરિઓ— સાગર, સમુદ્ર.

અગરીઓ (લી) મીઠું પકવનાર.

રાશ (ના) મીઠાના ઢગલા.

ક્યારા (વિ) નાના બાળા.

અગર (ના) મીઠું પાકે તે જગ્યા.

ઉસરડણું (કૃ) સાંભરી લેલું.

કાંઠે (ના) ફીનારે.

પડ (ના) પથ્થર.

ઢગલા (ના) મંલ.

મટોડી (ના) ચીકણી માટી.

પાઠ ૫૫ મો.

પ્રમાણે (અ) રીતે.

તણીગણી-લખી ચાંચી હોચી

આર થઈ.

કોથળો (ના) પાંચમણો જોળે.

ઓહો (અ) રે! વાહ!

શેરી (ના) ફાંજી, મોઢાં લો.

નાકે (ના) છેડે, છેવટે.

મેડીએ (ના) માળ.

લાર (ના) જોળે.

એકીવારે (અ) એક દમ.

મેલેલા (કુ) સુકેલા.

સેહેલથી-થોડી મેહેનતે.

ડાહ્યા-શાણ, સમન્ન.

પાઠ ૫૬ મો.

પંથ (ના) રસ્તો, ધર્મ.

બર (ના) ગદ્યો.

પાણ (ના) પથ્થર.

એઘાણ (ના) નિશાણી.

લહિયો (વિ) સારા અક્ષરનો

લખનારો, લોભિયો, બણીતો.

છેદાય છે (ક્રિ) ઘસાય છે.

પંડીત-વિદ્વાન, લાહેર.

તીપળે (ક્રિ) થાય, બને.

ગાણિ (ના) કોસ.

કપાય (ક્રિ) મટે ફરથાય.

અલ્યાસ (ના) મહાવરો.

કાયર (અ) હેરાન, ડુઃખી.

આબસ (ના) સુસ્તી.

તીલ (અ) વળન.

(કવિતાની સમન્નતી).

(૧૩૩).

માણસ તણાતાં તણા

તા વિકાસ થાય, અને લખ

તાં લખતાં સારા અક્ષરનો

લખનારો બને, તેમ રોબળે

ચચાર ગાણિ યાલ્યા ફરેતો

લાંબી રસ્તો હોવ તે પણ

કપાઈ બચ. (૧) પોપટ નેવો પથુ પણ શીખ્યાથી રાખજો
 જતાં શીખે છે; તો કાયર થઈને ને માણસ લાવાથી આવ-
 સકરે તેને ગયેડા નેવો જાણવો. (૨) કવાઈ પરના ને કાલા મોટા
 પથરા તે રોળ પાણી જરવા જતાં દોરડાના ઘસારાથી ધીમે
 ધીમે ઘસાઈ જાય છે; એ નિશાનીનો ઘાજલો લેઓ (એ-
 રતે એ પથરા ઘસાય છે તો ગમે તેવો કીર્તી મુરખ માણ-
 સ હશે ને તે મેહેનત લઈ શીખવા માંડશે તો તેને શું નહીં-
 ન આવશે?) (૩).

પાઠ પઢ મો.
 લંગાલ-ત્રાંબાનો કાટ-
 નસત { સફેત મેલાંગ
 શીશુ { તી ધાતુ.
 કાટ (ના) કીટ.
 દીઠામાં (કુ) નેવામા.
 નરી-સ્વચ્છ, ચોખી.
 નવલ્લી (અ) કીર્તી વખત, કંદાય.
 દેવતા-અગ્નિ, વસ્તેવ.
 ગાળે (ક્રિ) પીગળાવે.
 ચોખી-સાફ, સ્વચ્છ.

લારે (વિ) વળનમાં ઘાળી.
 અળકતી (વિ) ઝળકતી.
 માંજીને (કુ) અજવાળીને.
 જાખું (વિ) તેજવગરનું.
 નરમ (વિ) પોચું.
 - પાઠ પઢ મો.
 ગદીઆણી (ના) ૧૬વાલ અ-
 ડધી તો લો.
 ઓગળવું (ક્રિ) પીગળવું.
 વરક (ના) સીનાનાં રૂપાનાં
 છેક પાંતળાં પાંતળાં.

પતરાં (ના) ધાતુને ટીપીને પા

તળાં પાનાં કરેલાં તે.

ટીપી (કૃ) ટપેરી.

રત્ન (ના) રચકુલ, રક્તકુલી.

તાવ (ના) આખો કામળ.

ચિકાશ (ના) ચીક.

વાળ (ના) બાલ, નીમાળા.

મસ (વિ) ઘણો, ખડું.

તાપ (ના) ગરમી.

આંચ (ના) ઝાળ.

ચાદ (ના) ફોમ.

પાઠ પાઠ મો.

ડોસો (ના) ઘરડો માણસ.

અચંબો (ના) નવાઈ.

છેડવું (ક્રિ) અડકવું, બાઝવું.

પુરો (વિ) બરાબર.

સંપ (ના) એકમત, એક દીલ.

કને (અ) પાસે, સીડે.

ભારી (ના) બચકી.

મંગાવીને- અણાવીને.

કારણ-સબબ, મતલબ.

બળ (ના) બેર, કસ.

સંપસંપીને-હબીમબીને.

નબળા (વિ) કમબેર.

પાઠ કુ મો.

ટીબલી (વિ) અટક્યાલું, ટી-

બલકરે એવું, તોફાન.

અટક્યાબાં (વિ) આડાં, વ

વબાટવાબાં. [મ.

અડપલાં (વિ) અટક્યાબાંક

નિસંત (ના) ચેન, સુખ.

ગલોફ (ના) ગાલ, ડાયા.

લુસકો (ના) કુદકો.

માંકડાં (ના) રાતાં મોનાં વાંદરાં.

વગડાનાં (ના) વનમાં.

ઉઘાડી (વિ) ખુલ્લા.

મીડામ (ક્રિ) ખીલવાય.

વિચાળીને (કૃ) લપેટીને.

લટકાવીને- દીંગાવીને.

પાઠ ૬૧ મો.

જાયડીયો (ના) બઈરી.

ચંડાળ (વિ) પાપી, હજી.

શાહેદ (ના) શાક્ષી.

ઈન્સાફ (ના) ફેસલો.

અરે (ના) રાય, ફીકર.

દશા (ના) હાલ, હવાલ.

ગળેપડું (વિ) ઘાઈપડું, લુચ્ચી

પસર.

વઢવાઢ (ના) લડાલડી.

બાપીઓ (ના) પાઈઓ.

ફર્યાદ-અરબ, રાય ઘાદ.

કડકા (ના) લાગ, કડકા.

બરાબર (વિ) સરખા.

ફુકમ (ના) ફરમાસ.

છાનીમાની (વિ) સુગીસુગી.

બૂમેબૂમ-ઘાંટે ઘાંટા.

ઊંઠાવું (વિ) છોડું, મુકું.

ખરી (વિ) સાચી, ખૂદ.

હવાલેકચેઈ- સોંપી આપ્યાં.

તપાસી આપ્યાં.

પાઠ ૬૨ મો.

વેળા (ના) વખત, સમય.

અઠવાડીજી (ના) આઠ ઘણી.

ડાની સુદત.

ધ્યાન (ના) ચીત્ત, સુસ્ત.

અંગ્રેજ-ગોરા લોક, રોપી.

બા, સીનોર.

પાઠ ૬૩ મો.

પોહોર (ના) ત્રણ કલાક.

મહિને (ના) ત્રીસ દહાડા.

આથમે-અસ્ત પામે, ધોરબા.

મધરાત- વચલી રાત.

પંખવાડીજી (ના) પંદરવાડીજી.

પાઠ ૬૪ મો.

વા (ના) પવન.

શીશી (ના) કાપની નાની બા.

વીંજણો (ના) પંજો.
 વાચરો (ના) પવન, વા.
 બકારો (ના) પસીનો, પરસેવો.
 પવન (ના) વા, વાચરો.
 વાસીને-દઈને, ઢાંકીને.
 લીટો (ના) કબજીયો.
 થીર (વિ) હાલેયા લે નહીં તે.
 એકની એક જગો એ રહે તે.
 બીબ્યાં (કુ) ડબીબ્યો.
 બદલે (અ) જગીએ.
 દબાવી (કુ) બોબી.
 પાઠ કુપ મો.
 લેહેરો (ના) વમળ, લીસોટા.
 ગાતિ (ના) શક્તિ, બળ.
 ધુબું (કુ) કાલબું, કાપબું.
 પ્રવાહી (વિ) પાણી જેવો જભ.
 ભુગતી (ના) તદબીર, હીકમત.
 નાદ (ના) અવાજ, સાદ.
 ઈશારત (ના) ચિન્હ, નીચાની,

અમગાય (વિ) અફળાય.
 સાદ (ના) અવાજ.
 કુંડળો-ગોળ ચક્રડાં.
 વિપરાધિપરી (વિ) એક પછી એક.
 છેટે (અ) આ ધો. કર.
 ફલાણો (વિ) હરેક સુકરર કરેલી.
 ઘાટ (ના) ડોળ-ધડીને કરે-
 લી બનાવટ.
 બેહેસ (વિ) કાને સાંભળે નહીં તે.
 ઘરડપણ (ના) બુઢાપણ.
 જન્મ બેહેસ (ના) જન્મે ત્યાર-
 થી બેહેરા. [નહીં તે-
 મુગાં (વિ) મોહોડે બોલી શકે
 પાઠ કુક મો.
 ચાટ (ના) શણું કપડું.
 કાગદી (ના) કાગળ વેચનારો.
 ઘુંટણું (કુ) મોહોરી દેવો, સાર્ક.
 લીસું કરબું.
 બેળ (ના) લાહી.

ધા(ના) ધાયો. દસ્તો.
 તા(ના) તાવ. આખો કાગળ.
 સાહેબ બાની(ના) બિંયા સાહે
 બ(લોકોને વાપરવાને વા.
 ડેવીદેવું(કુ) ડબોવડું. બોબીકાઢ
 તાવ(ના) આખો કાગળ.
 ફટકડી(ના) ફટકી.
 ચાલણી(ના) ચાણણી. ઝી-
 ણા ઝીણા વેહેવાળું ધાતુનું
 વાસણ.
 પલાલી(કુ) પીનાલી.
 સફેત(વિ) ધોળું, ડિબળું.
 ઠરીને(કુ) બંધાઈને.
 ઢકરા(વિ) ચરબડા. (હાથ ફેર-
 ચીએને લીસા લાગે નહીં ને)
 લીસા(ના) સાફ ધુંટેલા.
 બિંયા(ના) સારાકી મતી.
 પાઠ દુઝ મો.
 મૂર્ખાઈ(ના) બેવકુફાઈ.

દેશાવર(ના) પરદેશ. દેશાંતર.
 ફાલ(ના) ધાશકો, ફિક્કર.
 ઝળઝળીઆં(નાં) આંસુ.
 ઢોકમોઢ(વિ) સુરખ, અણધર.
 અલણ(વિ) વગર લેણી, મૂર્ખ.
 નામુ(ના) દફતરી કામ.
 મથાણુ-કિપાતો લાગ.
 ધણી(ના) વર, માટી.
 ઢેઢ-છેક, નાકે સુધી.
 રોવા(ના) રડવા.
 માડી(ના) ખરાબ મુવાબી.
 ખખર(ના) સમાચાર મંધેસી.
 ઉકેલીને(કુ) ફીડીને.
 રૂઝો(કિ) રડી છો.
 પાછવાડેથી(અ) પાછળથી.
 પાછાડેથી.
 પસ્તાવો(ના) અફસોસ.
 લાછ(કુ) શરમાઈ, લળવાઈ.
 પાઠ દુઝ મો.

અભિમાન (ના) હંકાર-
નીશાની (ના) એપાની ધીરારત-
સરદાર- સગદાર ઉપરી-
અસાર (વિ) સાર નહીં તે,
નકાઈ-

રાય (ના) રાન-
બેહેમ (ના) શક, સંદેહ-
ઊર (ના) દીલ, મન-
ખકબું (દુ) લવબું, લવારો કરવો-

સાર અસાર (વિ) સારી નહીં
રીવાત, સાફ નહીં કામ-
અક્ષર (ના) હરફ, દસકત-
અપાર (વિ) ધણોળ, બેની પા-
ર નહીં તે.

બગા (ના) બગાત, પૃથ્વી-
ચડી (વિ) મોટી-
શીખામણ (ના) ફાયદા-
ની ચાત.

(કવિતાની સમજૂતી). (૧૪૪).

મૂરખને માથે કાંઈ શીંગડા ઢિગીને તેની નીશાની હો-
તી નથી પણ તેને સારા નરસાનું કશું લાગતી તેને જ મૂરખ
સમજવો. (૧) તેને એક હરફ પણ લખતા વાચતાં આવડે ન-
હી. (કાલા અક્ષરને કુટો-નોરે) તે મનમાં હંકાર ધણી બરાં
તેવા માણસને પ્રથ્વી ઉપર બધા મુરખાઓની સરદાર સ-
મજવો (૨) મોટી મોટી વેહેમ લરેલી ધણી વાતોનો તે લવા
રો કરે, પણ તે મુરખની રાન કહેલી શીખામણ સાંલખતો નથી (૩)

પાકુલ મો-
વેતર- મેહેનત, મજૂરી.

આબીટબું (દુ) ગીલાંટ ખા-
વાંગ અડબું.

અમીર (વિ) મોટા માણસ.

દાલડો (ના) ખાડો.

ધીરજ-સખરી, શાંતી.

ખમી-સહી, સહન કરી.

હઠે (ક્રિ) પાછું ફરે, દબે, હારે.

નરજ (ના) ઈચ્છા, ભુશી.

દેખાદેખી (ક્ર) ને ઈને.

ડોક (ના) ગરદન, ગણું.

લાર (ના) બોલે.

લાલ (ના) શરમ.

સીધી (વિ) પાઘરી.

પાઠ ૭૦ મો.

ડેલું (ના) તપેલો.

ન્યાલ (ના) ગખ્ખર, પૈસાદાર.

પૂરું-ખરખર, પેટલરીને.

છોડાય (ક્ર) સુકાય, મેલાય.

દેખાયો (ક્ર) જણાયો.

ખોતરતી (ક્રિ) ખોદતો, ખણતી.

તેદ (ના) કારણ, ખરમ.

ધન (ના) પૈસા, દોલત.

ચણ (ના) તાંખાનો પેકડાવા

બો દેગડો.

પાઠ ૭૧ મો.

શેવર (ના) એક બતનો મેવો

પીપેરના આકારનો થાયછે.

ખદખદતું (ક્રિ) ઉલું ઉલું.

અબોટીયાં (ના) રેશમી લુગડાં.

હીરાગળ (વિ) રેશમી.

પતંગીણી-એક બતનો જવડો.

ગજઆણી (ના) ગજપ, ના-

નું રેશમી કપડું.

તાંતણો (વિ) તાર.

સુગરા (ના) કીરણવાખાંદલ

કાઅબોટીયાં.

મશર (ના) રેશમી કપડું.

કીશેટો-ગોળલાખી દડી.

હીર (ના) રેશમ.

કીડા (ના) તાંખા જવડા.

લાતલાતના (વિ) જતજતના
કીનખાજ (ના) કરજના જુદા
વાળું રેશમી હિંચું કપડું.

પાઠ ૭૨ મો.

આખલો (ના) ગોધી સાંઢ.
મરછર (ના) ગણગણતી જવડો.
માતેલી (વિ) જબરો. ધરાય-
લો. મતજાલો.

તખજો - કમળેર. જુલો.
સાંઢ (ના) આખલો. ગોધી.
આંટો (ના) ચકર. ફેરો.
તોખા (ના) કાચર. કંટાળો.
તુચ્છ (વિ) હલકો. નીચ.
અહંકાર (ના) અભિમાન.
ધરાઈને (કૃ) તરપતથઈને.
ગણગણતો (કૃ) ચુણચુણકરતો.
નીચ (વિ) હલકો. તુચ્છ.
જબર (વિ) જોરાવર.
પલક (ના) પજા. ફાટ.

કચરી (ક્રિ) કચડી. છુંદી.
પછાડો (ક્રિ) અફાળો. ઝોકો.
ચેદના (ના) કુંજ. પીડા.
ગાંડો (ના) દીવાનો. ઘેલો.

પાઠ ૭૩ મો.

કરોળીઓ (ના) જબમાં રહે-
નારો જવડો. [વું.
હરાવણું (ક્રિ) હંકાવણું. જીતી લે
બેહેકવું (ક્રિ) છાકી જ પું. વ-
ધારે જોલવું.
જળું (ના) ફાંદો. ફાંસો.
જીતવું (ક્રિ) જીતી લેવું. હરાવવું.
કુલાઈ - અહંકારે સરાઈ.
શેર (ના) ઠગીંસાલારનું વબન.
સાંઢીયો (ના) ગોધીયો. સાંઢ.
જરીજરી (વિ) સરખાસરખી.
હચીકી.
ગર્વ (ના) અહંકાર.
હસવા (વિ) મજા કરવા.

નળ (અ) નહિં. ના. [લા.
ફાંફાં (ના) ખોટી મેં હેન તો જેવ
અટવાટો (ક્રિ) અંદીમાં આવતો.
જાનનાર (ના) જાતી લેનાર, રીતે.
હ પામનાર.

કેવળ- બીલકુલ, તદ્દત.

પાઠ ૭૪ મો.

કોમલ- નાબુક, કૃપાળુ.
રમુજ (વિ) ખુશલાગી એવું.
ચંચળ (વિ) હોશીઆર.
પટા (ના) લીસોટા, કાપા.
રવાટ (ના) ઝીણાકીણા બોલ.
અતારો- ચિત્ર પાડનાર.

પાઠ ૭૫ મો.

છેતરવું (ક્રિ) ઢગવું.

પાપ (ના) નહાશ કામના.

રાં નામનો દોષ.

દડિઓ (ના) પડિઓ.

ચુકવું (ક્રિ) ખસેડવું.

સંતાડવું (ક્રિ) છુપાવવું.
કરડી (વિ) આકરી, સખત.
નાત- ભમણવાર, વરો.

ખગણું (ક્રિ) તપન લરાયો.
સરત (ના) નીધા, ધ્યાન.
છેતરાઈ (ક્રિ) ઢગાઈ.

વાહાલી (વિ) પ્યારી.

બાનપણ (ના) વચપણ.

પાઠ ૭૬ મો.

ઘડી (ના) રજમીનીટ.

પજ (ના) લેહેબે.

તરતું (ક્રિ) અતરંગરેહેતું.

મંદિર- દેશ દેવસ્થાન.

ટંકોટંક (વિ) માથાસુધી.

બેરી- બ્યોતિપ વિદ્યાન્ત.

ણનારા.

ડુબીબું (ક્રિ) ડુબીબું.

કોષ્ટક (ના) કોઠી.

માપ- ભરત, પરમાણું.

વાપરતાં (ક્રિ) કામમાં આણતાં.

પાઠ ૭૭ મો.

ભોરે (વિ) કીમતી, મોઢી.

મોહોર (ના) પંદર રૂપિયા.

નીકીમતીની જુની સીના.

ત્રી શીક્ષી.

કસબ—જર, કિનખાબ.

પાલવ (ના) કોર.

વેઢ (ના) વેળીણિં.

કહોરો (ના) કડે ધાલવાનું ઘરેણું.

કીમત (ના) મૂલ, લાવ.

હપડે (ક્રિ) ઉપકાય.

સુંદર (વિ) સારા, મજાના.

કંઠી—સીનાની સાંકળી.

તાલેવર (વિ) પૈસાદાર.

તોઈ (ના) ફીટ.

પાઠ ૭૮ મો.

નાજુશી (વિ) દલગીરી.

ટટાર (વિ) સીધી, પાધરી.

ખુશી (ના) હરખ, સંતોષ.

નાજુશી (વિ) દલગીરી.

પીતીકા (સ) પીતાના.

પાઠ ૭૯ મો.

વાયા (ના) લાન, ખોલવાળી.

સમજ.

લાન (ના) સમજ, અકકલ.

શા (અ) વાસ્તે કેમ? શાનેમીલે?

પુણ્ય (ના) ધર્મ, દાનનું આશીર્વાદ.

કરું—કંઈપણ જરાએ.

પાઠ ૮૦ મો.

કાંચણું (ના) કાપડું, ખાચડીનું.

ચોળીનેયું પેહોરવાણું કપડું.

પીયર (ના) ખાપડું ઘર.

મીશાબ (ના) મામાનું ઘર.

હેત (ના) પ્યાર, ચાહેના.

હરખ (ના) ખુશી, આનંદ.

ઠેસ (ના) ઠોકર, ખત્તા.

પલબી (ક્રિ) લીનાઈ.

બગડી (ક્રિ) બરાબ થઈ.
 રીસ (ના) ચુંસી, તામસ.
 ઉતરી (ક્રિ) નરમ પડી.
 વાંક (ના) તકસીર, ચુંહો.
 બાપડી (વિ) બિચારી, ગરી-
 બડી, રાંક.

પાક ૮૧ મો.

નિંદે (ક્રિ) બદબોઈ કરે.
 બળવંતો (વિ) બેરાવર.

કલેશ-કલ્લચો, કંકાસ.
 હળતા (કૃ) હળીને રેહેનારા.
 સંપી-સંપકરી, હળીમળી.
 સુખચેન, મન, સંતોશ.
 શોક-દલગીરી, પસ્તાબો.
 ઘટે (અ) ઝોઝાયાય.
 લેશ (વિ) નરા, નરાપણ.
 ગીતો (ના) બાયડીઓ રાગ
 કાઢીને ગાય છે તે.

(કવિતાની સમજૂતી). (૧૪).

આપણે જાનો ભાઈ ને જાહેન હળીમળીને સંપથી રમી
 એ તો ઘણું સુખ થાય, લઢીવડીને કંકાસ કરી રમે તો જીવ
 ને ઉચાટ થાય, આજર ઝોઝા થાય, ને વળી લોકો પાછળ
 બદબોઈ કરે. (૧) ને આપણે બાપ (ઈશ્વર) મોટો બેરાવ-
 ર છે, તે ઈશ્વર હમે સદા હળીમળીને રહીએ એ સું તું કરા
 કે ભીથી નિરંતર સુખમાં દાહડા બચ, અને કોઈ દાહડો
 નરાપણ કલ્લચો કંકાસ થાય નહીં. (૨) ને છોકરાં એક બી
 બસાથે હળીમળીને રેહેતો હોય, તે કોઈ દાહડો સામા
 સામા લડે નહીં. તેઓ સાથે રમી નમીને ગીતો ગાય છે.

તેથી તેની માં મનમાં ઘણી ખુશ થાય છે. (૩).

પાઠ ૮૨ મો.

ટપકાં (ના) કીણાં ટીપાં.

ધુમર (ના) ધુમ્મસ. દબ.

ઝમવું (ના) જંધાવું.

ખરડું (ના) ઠરીને જંધાર્ધગ.

એલું પાણી.

કરા (ના) હવામાંથી છુટી પ.

ડેલું જંધાયલું પાણી.

શૃપ (ના) ડોળ, કાનતી.

ઠીબ (ના) માટીની ગાગર, કે

મોરીઆનો લાગેલો ની-

ચલો લાગ.

ચરાબ (ના) વાડું, શેચાબ.

તાસક-ઢાકણ, ધાતુની સકાળી.

ગગબ (ના) આકાશ.

ઠાર (ના) ઠંડ, હીમ.

વેગબેથિ (અ) બાધેથી.

ઝાકબ (ના) સરદીઓ લ.

પાઠ ૮૩ મો. રૂણ.

મધ્ય-વયલાખાંધાનાસાધા.

પુષ્કલ (વિ) ઘણું, જહું.

ગામ (ના) જિનો ચપકો.

ખરટો (ના) પીકાવાંસો.

સાંધા (ના) કટકા.

પાંસળીઓ (ના) પાસાતરડું

ની હાડકાઓ.

ટેકીટેકીને (અ) અધેલીને,

ટેકા દેઈને.

બડબું (ના) ઝાયું.

ઝેરી (વિ) વીખવાણું.

થેલી (ના) કોથલી.

તેણ (વિ) સાથે.

બખમ (ના) કરડેલીકે વાગે-

લી જગો.

પસરે (અ) ફેલાય. [ના]

ધટતા (વિ) લાયક, ભેઈએલે.

પાઠ ૮૪ મો.

સિંહ(ના)લનાયરોનો રાત્રી,

મોઢુંચોપગુંપથુ.

ભવદાન-નવોલભ.

મહારા(ના)મોટારાભરા-

ભધિરાભ.

કાલાવાલા(ના)જુશામત,વા-

રેવારેકરગરીનેકહેવુંતે.

સામર્થ(ના)ભેર, બબ.

છાએ(ના)શીળે,ઓળે.

દોડાદો(કૃ)દોડધામ,નાસા-

નાસા,દોંગામસ્તી.

ગુનો(ના)અપરાધ,વાંક.

મારં(ના)શ્રમાનવાદેવુંતે.

ચાકરી(ના)રેવા.

ટાળીશા(ક્રિ)નહાડીશ.

શોખી-પતરાલ,વડાઈ.

વજ(ના)નંગલ,રાન.

ગરીબડો-કંગાળ,ચંક.

ધેલો(બિ)ગાંડો,નાધાન.

પાઠ ૮૫ મો.

હાલર(ના)તેચાર.

તરણ(ના)તબલું.

બલવશે(ક્રિ)કરશે.

ધસ(ના)માકર,સેવક.

ભબ(ના)ફાંદો.

છુટાચું(ક્રિ)નીકળાયું.

અકળાયો(ક્રિ)ગલરાયો.

જુમો(ના)પોકાર,ધાંટા.

બદલો(ના)અવેન,પાડ.

કાતરી(ક્રિ)કરડી.

પ્રસંગ(ના)બખત,સમથ.

પાઠ ૮૬ મો.

સાંડીયો-કરકાસોદીયો.

રેસા(ના)દોર,કુંચાં.

બોચા(ના)કાઠા,કરચાં.

સુતળી(ના)સણનારેસા-

ની દોરી.

રાટપટ્ટી-સુતળીનાં રાટ. ^[સપી.]
 દીવાશળી (ના) દીવાકરવાની
 માણસપૂર (વિ) માણસનેકાં
 માથોડા પૂર.

ઝાઝા (વિ) ઘણા, બહુ.
 ટિપાડી (ક્રિ) ટિપડી.
 મરડીને (કૃ) આમળીને.
 પાઠ ૮૭ મો.

શિઆળવા (ના) શિયાળના
 બચ્ચાં.

લુગળાં (ના) નળાં.
 વાઢ (ના) શેલડી ઉગેલી ને
 જગો-ખેતર.

પોલ (ના) ખોલ, ગુફા, ખંડેર.
 ખંડેર (ના) ખંડિએર.

મેદાન (ના) લાંબી પીહોળી
 ખુલ્લી જગો.

ચોરીથી (ના) તુપડીથી.
 રોળું (ના) જથો.

સુએલાં (કૃ) મરી ગયેલાં.
 કુકડા (ના) મરઘાં.
 લુકસાન (ના) બિઘાડ.
 એકાંત (વિ) એ ખલાં.

પાઠ ૮૮ મો.
 લોલીયો (ના) લાલસુ માણસ.
 જમણવાર-ન્યાતવરો.
 પડપુછ (ના) તબવીજ, તલાસ.

લાલ (ના) ફાયદો, નફો.
 તપેલાં (ના) પાતેલાં.
 સંતાળી (કૃ) સાંચવી, તપાસી.
 વિચાચ (ક્રિ) જણ્યાં.
 બચ્ચાં (ના) છોકરાં.

લૂલથી (ના) ગફલતથી.
 પાઠ ૮૯ મો.

ધુતારા (ના) ધુતી લેનારા.
 સમનવી લઈ જનારા. ^[બુ.]
 નાદાન (વિ) ઘેલો, અણસન.
 આદમી (ના) માણસ.

ફરીને (અ) બીજા વખત.

નાત-ભમણવાર, વરો.

ખપ (ના) ભર, કામ.

સુપ (ના) સુગો, અબોલો.

વસતા (ફિ) રહેતા.

પાઠ ૬૦ મો.

ફેર (ના) તકાવત, ફરક.

લીંડી (ના) શણે મળતી બન.

વાણ (ના) લીંડીના રેસાની ઘેર.

ગરીબ (વિ) પૈસા વગરના ફરક,

નિર્ધન.

ટકાડી (વિ) મળ ખૂલ.

પાઠ ૬૧ મો.

ખુંપ-ઢેંકાનો રોટ્ટે કરો.

રણ (ના) રેતીનું મેલન.

રેતાળ (વિ) રેતીવાળી.

ચરબી (ના) બનાવરના ચા-

મડાના પાતળા પડમાંથી

હે ચીકણી ધીને વસ્તુની

કળે તે બણવી.

સંદેશો-સમાચાર, કેણ.

પોષણ (ના) ગુજરાન.

સુસાફર (ના) ગાડીએ ફે પગે

ચાલતા એ દેશથી બીજે

દેશ નબું તે.

સાંઢણી (ના) ડિંટની માદા.

અડપથી ચાલતા પંચિંટા

તરેહવાર-અબ બરીતનું, ખો

ર તરેહનું.

ઝડપ-તાકી દરિતા વળ.

બાવળીયો (ના) બાવળનાં

કાંટાનું ઝાડ.

મંદગારી (કુ) સંકોચાઈને, દ-

બાઈને.

પાઠ ૬૨ મો.

વનસ્પતિ (ના) લીલો તરી.

વેલા (ના) લોંપર પથરાતો

ઘોડ-વણી.

જટારા (ના) અણુ જડા-
તાંદળને- તાડુબળની કે ચી
લાઈની લાલ.

સુરણ-એકબતતો કંદ-
મેથી (ના) મેથીની લાલ.
રતાણ-એકબતતો કંદ-
તળવું (ક્રિ) તેલમાં વધારવું.
પોઈ (ના) પોઈની લાલ.
સકરીઆ-મીઠો કંદ-
અળવી-અળવીની લાલ.
જાફીને (ક્રિ) પાણીમાં ધીને
કુમળા-નરમ સુવાળા.
ચડે (ક્રિ) જકાય, રંધાય.
પાઠ ૯૩ મો.

સેકટો (ના) સરગુઓ.
અગથિયો (ના) અગથિઆ-
નાકુલજું ઝાડ.
કડો-કડાનાકુલજું ઝાડ.
લીલવા (ના) મીચદાણા.

રીલીને (ક્ર) છોલીને.
સુધાં (અ) સાથે.
રીંગણ (ના) વેગણાં.
પાઠ ૯૪ મો.
પાર (ના) સામો કીનારો.
માછી (ના) દીમર માછલા
પકડનારો.
સઢ (ના) ખાદીયો ખાંધી-
સાકટી સાથે સીવીને વાફા
ણચલાવવા સામું ધીસી
ખારવા (ના) ખલાસી.
મછવી (ના) નાની હોડી.
હંકારવું-પાણીમાં ચલાવવું.
સીધું-ખાવાનું લથુ.
હલેશાં (ના) ચાટવાં.
સામાન (ના) ચીન્ને.
તોપ (ના) મોટી બંડુક.
ચાંદરો-ખાદીની પીછેડી.
લાચે-મુશકે લાઈથી.

સમાઈ (ક્રિ) માઈ.

૫૧૬ ૯૫ મો.

રીંછ (જા) ખીમામણં જાળવા

લુંજનાવર.

જિયામણું (વિ) લયંકર.

મધમાજ (જા) મધકરનારીમખી

મધપૂડો (જા) મધમાખનોપૂડો.

મંજુલ (વિ) નેરાવર.

લાવે (ક્રિ) સ્વાદ લાગે.

રાની (જા) ભંગલમાની.

લોગ (જા) કમજખી.

ચટકા (જા) ડંખ.

૫૧૬ ૯૬ મો.

લચરકીને (કૃ) કચરકીને.

લવલે-કોઈ વખત.

લખતાં (કૃ) લટકતાં.

થાક (જા) મેહેનત, શ્રમ.

પીઠ (જા) ખરડો-વાંસો.

૫૧૬ ૯૭ મો.

હલકી-થોડીકીમતની.

મેળવણી (જા) લેગ.

કંસારા (જા) ધાતુના વાસ-

ણ જનાવનારા.

કલાઈઘડા (જા) કલાઈના

વાસણ જનાવનારા.

ઘાલી (કૃ) રાખી.

વાળીએ (ક્રિ) ખરડીએ.

દીહણી (જા) કલાઈઓ, છત

સની તામડી.

૫૧૬ ૯૮ મો. [દી.

ગોળીઓ (જા) સીસાનીલખો-

છરા (જા) નાની નાની શીસા

ની ગોળીઓ.

ખંડુક (જા) નાની તોપ.

કાંતીલોહું-ચીનાઈ લોહું.

ચોહોરા (જા) હોરા લોકો.

કાંસુ (જા) એક જતની જ

રડ ધાતુ.

પાઠ ૯૯૦ મો.

રત (ના) મોરમ વાળન.
 હું પેળ-કણગો, અંકોર.
 મોહોર (ના) આંખના ફૂલ.
 ટેટી (ના) ખડખડાં.
 આંખનાળો-કેરીગાળીકે-
 રીલી રમકાટીની જમવા-
 આંખનાળી લહું જમવા
 તેડવાં લે.
 તરખુચ (ના) એકળતનું રમ-
 ધારનુરા કોળાને હું ફળમોહું.
 કલોલ (ના) ચેન ખાળ.
 ટાંકડી (ના) મધુર જાંથી બી-
 લવું તે. [વો
 રાયેલા (ના) લીંબોડીનાં લોમે-
 બેકારો (ના) પસીની.
 કોમલ (ના) કાળું મધુર રાજ-
 નું પક્ષી.
 પાઠ ૯૯૦ મો.

ધમધોર (વિ) ચડી આવેલું
 તે ધીરાઈ ગયલું.
 વીંબળી (ના) વીંબ.
 ચમકારા (ના) ઝમકારા.
 કડાકા (ના) અવાજ.
 ગર્જના (ના) ગડગડાટ-
 કાટકો (ના) મોટો અવાજ.
 પુર (ના) રેલ, લરલી, પાણી
 હું આવ્યું.
 હેલો (ના) ઝડી વરસાદ બે
 ચાર દિવસ સામટો આવેતે.
 હુકળ (ના) અનાબ પાણીન
 હીમલે એવી વાજત. કટી-
 મોંઘવારી.
 તર (ક્રિ) તરપતથા ચર્છો, બ
 રાબર પાલેલી.
 પાઠ ૯૯૧ મો
 કપાસિયા-કપાસના બી.
 હુંકવાયું-ટાઢે સીકડાયું.

કાલાં-કપાસના જંડવાં.
ડગલી (લા) નાની બેકડી
અંગારખી.

હીમ (લા) ઢંડ, ઢાંઢલ.
તેબનો (લા) મશાલો.
સગડી (લા) કાણાં કાણાં વા
જુમારી જું દેવતા રાખવા
જું વાસણ.

કુંડાળુ-ગોળ ચકરડું.
તાપણી-ઘાસ બરોડા વગેરે
કરાંબી જું બળતુ.
મહા મહા-ઘણું બહુ.
પાઠ ૧૦૨ બ્ને.

ડુશમ્મ (લા) શત્રુ, વેરી.
ડુડા-બાયડી ચો હાથે પેહેરે
છે તેલ.
રમકડાં (લા) બાળકને રમ
વાની ચીન્ને.
ઉપાડે (ક્રિ) ઉચકે.

અટપટી (વિ) અધરી, છુ-
ટે નહીં એવી.

પાઠ ૧૦૩ બ્ને.
છત-સીલીક, સંઘરો.
લટિ (લા) દેવતાનો આરો.
ગીતર (લા) અનાજનાં છા-
લાં ખીતરાં વગેરે.

કસણાવું-ચીજવું, ગુંદવું.
લીંદો-લપડો, લચકો.
પાણી (લા) બીણી રેલ.
ચોકું-ચોખ્ખી, સંચો.
અલગ (અ) અતરંગ, હાલે
નહીં એમ.

બર-પરવા, દરકાર.
પાઠ ૧૦૪ થો.
કોલ (લા) કેલ, છો, કેનાટી
ને પલાળીને ગારો દેરો તે.
મરોડું-ચીકણી માટી
આધારે (લા) આશરે.

પાઠ૧૦૫મો.

ખલાસી (ના) ખારવા.

ચેહેરવું (ક્રિ) કરવત વતે ચીર.

વું, પાટીઆં પાડવાં.

કામડાં (ના) વાંસની મીટીને બંધ.

ત્યાગ કરેલા તે.

કરાઈ (ના) લાંકડી વેહેરનારી.

મીતીઆં (ના) નેવાં આગળ.

ની લાંબી લાકડાની પાટલી.

મરડવું (ક્રિ) કામડાં ભરી લેવાં.

ફકવાસા (ના) લાકડાની પા.

તળી ચીપી.

વળી (ના) સાકટી.

ભારોટા આ (ના) પાટડા.

લગ (ના) ગે, સાકટો.

ઢાળ (ના) નીચો ઢોળાણ.

પોઢીઆ- નડા સાકટા.

પાઠ૧૦૬ ઠો.

ઓભર (ના) હથીઆર.

કહોડ-લુહારની પેઢી.

ગભવેલ (ના) ખર્ચે લીકું.

અંન- અન્નાળ, ઘાણો.

એરણ (ના) નેનાઉ પર સો.

ની, લુવાર વગેરે ટીપે છે તે.

ધમણ (ના) દેવતા સરગાવ.

વાળે કુંક મારવાની આમ.

ડાની ચુણ.

કોશ (ના) તરાળ.

ખરડવા (ના) આપડા.

સામાન (ના) ચીન.

પાળી (ના) ચમુ, છરી.

પાઠ૧૦૭મો.

ઢેઢ (આ) છેક.

સાંસા (ના) તંગી, વાંધા.

નિરાશ (ચિ) ના ઉમેદ, આ.

શાલંગ.

ગડખડવું (ક્રિ) ઢાળી પડવું.

સાંકડો (ચિ) નાની.

નીકાલ- જુરકો, તીડ-
 નસમો (વિ) અધરો-
 અડોઅડ (અ) પાસે પાસે-
 ડુંગર (ના) મોટો ટેકરો-
 ટેકરા (ના) નાનો ડુંગર-
 મોતરફ (અ) આસપાસ,
 મોતરફથી ચારે બાજુએ
 માર્ગ (ના) રસ્તો, રાહ-
 કદાપિ (અ) કોઈ વખત-
 પાઠ ૧૦૮ મો-
 તમાથો (ના) ખેલ રમત-
 ચતુર્થ (ના) ડાહ્યા પદા-
 વખાણું (ક્રિ) તારીફ કરવી-
 સ્મારકે હેલું-
 અંને (અ) છેલે, છેવટે-
 વાળ્યો (અ) મરડ્યો-
 સંકડાઈને (અ) સંકોચાઈ
 ને, દખાઈને-
 સમજાણ- સમજાણુધિ-

દુટ (ના) જીવ, મમત-
 જીવ- પ્રાણ, આત્મા-
 પાઠ ૧૦૯ મો-
 જડવાં (ના) ઘીંડવા-
 રટીઓ (ના) રેંટ-
 ચરખો (ના) કપાસમાંથી ક-
 પાસિયા સાથે ૧ જુદા પાડ
 વાનો નાનો રેટીયો-
 બાદિ (ના) દોઢું, બહુ કપડું-
 સૂતરાડિ-સૂત્રનું બનેલું-
 મલમલતના) ઝીણું પુંલુગડું-
 પોત (ના) કપાશ-
 જગનાથી (ના) એકબીજાનું-
 ઝીણું લુગડું-
 માદરપાટ (ના) સફેદ ઘટકુ
 માશદાર લુગડું-
 છૂટા (વિ) જુદા, તોકા-
 બાસ્તો (ના) એકબીજાનું કપડું-
 પાઠ ૧૧૦ મો-

બીજા (ના) ફીરણ.
 લાલાશ (ના) રતાશ.
 કરોડ (વિ) સો લાખ.
 ગાંઠિ (ના) ફોશ.
 તેજ (ના) નુર, ચંદ્રકાંટ.
 ઝાડપાલો (ના) ઝાડનાં ઝી.
 છાં પાછડાં.
 ગરમી (ના) તાપ.
 ૫૧૬ ૧૧૧ મો.
 ચંદ્રમા (ના) ચાંદ, ચાંદો.
 અલાયો (ના) વાંકાકાપો.
 આવાં. ()
 દર્પણ (ના) આરસી.
 પુનેમ (ના) પંદરમી તિથિ.
 અમાસ (ના) મહિનાનો ડો.
 લો દિવસ.
 પૃથ્વી (ના) ગ્રહનું નામ, ડુ.
 નિઆં.
 સુદલ (વિ) બિલકુલ, બરા.

૫૧૬ ૧૧૨ મો.
 ઘડીઆળ-નવખંડતબણ.
 વાળી સાંચી.
 મધરાત (ના) વચલીરાત.
 ફલાક (ના) રા ઘડી.
 અંગ્રેજ-અંગ્રેજલોકનું.
 અવર (ના) કલાક.
 નિનિટ (ના) રા પબી.
 લાગ-હિરસો, પાંતી.
 ૫૧૬ ૧૧૩ મો.
 આલલાં (ના) વાદળાં.
 ગ્રહ (ના) સ્થિરતેજનો તારો.
 હલદ-તીક્ષણ, કસદાર.
 અજ્ઞાની (વિ) વૈદેમવાળા.
 લોળા, સમળણ વગરનાં.
 શક્તિ (ના) ભેર, બળ.
 સેકડો (વિ) સો, હજારો.
 એકાદ-એક, કોઈ પણ.
 નવુંબુલું-ફેરફાર, આકૃત.

નેજમનકનરબન.

પૂછડીઆ-પૂછડી વાળા.

૫૫૬૧૧૪ મો.

મેલીએ (ક્રિ) મૂકીએ.

ઓછું (વિ) થોડું, નરાક.

વરાળ- બાફ, શેવાળ.

૫૫૬૧૧૫ મો.

મેહ (ના) વરસાદ, મેઘ.

તરશે (ક્રિ) શીથે.

કૃપા (ના) મેહેર બાની.

ઘટેછે (ક્રિ) લાયક છે.

૫૫૬૧૧૬ મો.

સર્વવ્યાપક (વિ) બધે ફેલાય

લો, બધે ફરતો.

આલાસ- (ના) ઊંનસ.

(કવિતાર્થી સમજાવી). (૧૬૬).

આપણી આસેપાસે આકાશમાં ને ઘાસ તથા ચાસ-
ની પાસે પણ પરમેશ્વર છે, એવું મનમાં જણાય છે. (૧) આપ
હો લીયતબીઆનીયે લીયમાં પેસીકંઈ છુપી વાત કરીને,

ખોળવું (ક્રિ) શોધવું.

અંતર- દિલ, લીતર.

આકાશ- વાદળ, ગગન.

ચાસ (ના) હજે કરીને ખેતર

માં ને લીટા પાડે છે તે.

કણી (ના) રજકણ.

વિશ્વપતિ (ના) જગતનો ધ-

ણી, પરમેશ્વર.

આસપાસ- આસે પાસે.

ચાસ (ના) રેહેલાં સુકાન.

ઘાટ (ના) વેતરણ તોડ-

નાત (ના) બાપ, ધણી.

જગતકર્તા (ના) જગતનો બના

વતાર, ઈશ્વર.

કાણું (વિ) બાલી, અમથું.

મનમાં કાંઈ ધાર રચીએ (દગાનો કે કોઈને મારવાનો), તે બ-
ધુ ભગતનો બનાવનાર ઈશ્વર બની છે. (૨) એક ભરા ભેટલી
રબ છુપાવવાની વાસ્તે આપણે બાલી ભગ્યા શીઘ્રીએ, તો
કેથે પણ પરમેશ્વર વિના કોઈ ભગ્યા બાલી માલમ પડતી નથી.
(૩)

૫૬૧૧૭ મો.

શ્વાસ (ના) દમ, સાસ.
નાડી (ના) નાડ, ધ્વની.
સુડકુ-લીથ, લાસ, સખ.
અણસમભુ (વિ) વગર સમ
બના, ના ધન.

ખાતરી (ના) નીશા, ખાતરખા.

૫૬૧૧૮ મો.

લાવ (ના) હૈશ, ડિમંગ.
કુડી (ના) નકારી, માઠી.
ગંઠ (ના) નપકો, દોર.
હાલી-ખાલી, અમથી.
ભેદ (ના) કારણ, પડદો.
આળ-તો દોમત, બટો.

છળ (ના) દગો, કપક.

છુપાવવું-છાનું રાખવું.
શીખ (ના) શીખામણ.

પળી (ના) ધોળા બાળ,
પરીઓ, સફેતી.

રૂડી (વિ) સારી નજાની.

ઠગાઈ (ના) ઠગાબાળ,

છળ લેદે.

ખડે ભું (કુ) આખડે ભું.

ઝાઘ-કલંક, કુપણ, ઠપ
કો, એબ.

ગળી (ના) નામીશીએ

ક બતતરી કાળી રંગ.

નીળ.

(કવિતાની સમજૂતી). (૨૭).

હું તમને સુખે સારી શીખામણ શીખવું તે ધ્યાનમાં લો
 ૫૯ નંદારા લોકની નકારી શીખામણ માનો નહીં; ઉર્મંગ-
 થી જણો ને છુપી વાતના લેદ મનમાં સમજો ને હે બાળ-
 કોએ વાતની અરે તમે મનમાં રાખો. (૧) નકારી ચાલન
 ચાલો ને સારી ચાલ ચાલો, ને રાજાજાનો બાલી હોંગ
 તમે સુકી દો; કોઈનું ઘરેણું રસ્તામાં પડે લું કેથે આખડેલું
 હોય, તે તમને બડે તો તુરત બંધને કોહો કે હમને બડેલું છે.
 (૨) ને માણસ કપડથી કે હાંમતે કોઈને છેતરીને વાત છા-
 ની રાખે, તો તેથી તેની આજર ઘટે ને લોકોમાં કાળી દીલી
 આરે; પછે બ્યાં સુધી સદેદ પળીઆં આવે (મરે ત્યાં સુધી)
 તેગળીનો ડાઘ કેમ કરવો છુટતો નથી, એટલે (કાળી દીલી)
 આવી હોય તે મટતી નથી. (૩) ૫૧૧૨૦ મો.

૫૧૧૨૯ મો.

વસ્તુ (ના) થી ન.

આખી (ના) ને ની જ વછે, ને

અહીં આથી તહીં ફરી શકે

છે તે.

મુલક (ના) દેશ.

મોગરો (ના) એક જ તનું સ-

ફેતો મુશબો દારકુલ.

યંજેલી (ના) એક જ તનું સ-

ફેત કુલ.

સુગંધ (વિ) વાસા સોડમ.

સાધારણ (વિ) વચલા વાં-

ધાની મધ્યમ.
 સોરમ-સુગંધ, ખુસબો.
 પુશ્પ (ના) મરદા લાયડી.
 લલમનસાઈ (ના) દાનાઈ
 સાલસાઈ, લલાઈ.
 ગજપણ (ના) મીઠાસ.
 પોઆઈ (ના) નરમાસપણું.
 પાઠ૧૨૧મો.
 રસળવું (ક્રિ) લટકવું.
 વાણોતર (ના) મેહેલો, રુમાસ્તો.
 ઉધરાણી (ના) આપેલા પ-
 ઈશાની માગણી.
 પીતાંબર (ના) ઊંચું રેશામી
 બોટીઊં.
 ભન (ના) ગામડે નવાની લ
 ગાનનો વરઘોડો.
 શુકરાન (ના) જિગાડ.
 દળળાં (ના) લોટ દળવાળું મ
 બુરીનું કામ.

વેલા (ના) આપણા વિપત.
 કાપડાંમો (ના) દોરીવાણી
 ઝો-કાપડવાળો.
 બુલ (વિ) હલકો, થોડો.
 પગાર-મુસારો, મહિનો.
 માલ (ના) સોદો.
 વાચદી (ના) ઠરાવ, ઠેરનીલો
 દાહડો.

પાઠ૧૨૨મો.

અબરબ (ના) એક ભતનો
 સફેત પારદર્શક પડવાળો
 પથ્થર.

મદારી (ના) ખેલ કરનારા
 બાલગર, નરલોકો.

નીસર્યા (ક્રિ) નીકળ્યા.

સોંધા (વિ) સસ્તા.

હર (વિ) દર, એકેક.

મગજ (ના) ખુશ.

લોખવ્યું (ક્રિ) ગણવું, ગણકાર્યું.

મન (ના) રમુલ ગમત.

પાઠ ૧૨૩ મો.

અહસ્ત (ના) મોટાકુળનું મા.

જશ્દાર માણસ.

સમાલવા (કૃ) તપાસવા.

લીડાલીડ (ના) કચડાકચડી.

ચંપાઈને (કૃ) દબાઈને.

વાસીલું (કૃ) દીધેલું.

પાડોશી (ના) પાસેના ખરમાં

રેહેનારા.

ઉદાસ (વિ) દલગીર.

વીલે (વિ) જાંખે, જખવાણે.

રત્ન (ના) છુટી, ખરતરફી.

ડપકો (ના) ધોષ.

રેરો (ના) ચક્કર આંટો.

પાઠ ૧૨૪ મો.

સ્વર (ના) અથી આંસુધીમાં

નોગમે તે એક અક્ષર.

બારાખડી (ના) પદ.

તોતડા (વિ) જોખડા.

ચંબલ (ના) કથી જરુધીમાં

નોગમે તે એક અક્ષર.

ભેડઅક્ષર (ના) ભેડેલા દસતો.

અતડું (વિ) ખરાબ, તોછડું.

શાખ (ના) ખોલ.

પાઠ ૧૨૫ મો.

લાન (ના) વકુફ, સમજ.

ટેરલું (ના) ટેલું, અણી.

અવાળું (ના) અગાડીનાં ઉપ

લા ઘાંત ઉપર નીસુવાળી ભગી.

સ્યસ્ટ (ના) ખુલ્લું સારું.

વાક્ય (ના) ખે અથવા તેથી

વધારે શાખ એકના અથાથી

હે ઈમારત જાંઘાચણે તે.

અડાડીને (કૃ) અરકાડીને.

ઉઘાડલું (કૃ) ખુલ્લું કરલું.

પાઠ ૧૨૬ મો.

ફાળજી (ના) ધ્યાન, નીધે-

બાળી, પેટક-
 કબુલત (ના) કરારા વચન-
 સુચરકો (ના) કબુલતનો લે
 ખા. દસ્તાવેજ;
 મેળી (વિ) મેળવી-
 વિરામચિન્હ (ના) વિસામી
 લેવાની નીશાની-
 અટકલું (કિ) યોગ્યું-
 ટપક-મીઠું મીઠું, ખિંડ-
 મુન્નગર (ના) અપેરાધી-
 દરજ (ના) મેરાઈ સુઈ-
 યોગ (વિ) સાકોબુલતું-
 પાઠ ૧૨૭ મો-
 હવાબ (ના) વિતર-
 સંતાબ-તપાસની ધા-
 ઢબ (ના) રીત, છટા-
 પ્રત્યેક-દરમ્મક, હરએક;
 શુદ્ધ (વિ) ખરી, સાફ-
 કિતાબબ (અ) તાફીદ-

નહાવરો (ના) આમે પ-
 નિયમ (ના) ધારો, કામઘી-
 ધાંટો (ના) સાદ, સીર-
 પાઠ ૧૨૮ મો-
 બાબબોધ-ખાખુલી-
 લીપી (ના) લાખાબોલી-
 અનુસ્વાર-મીઠું, ખિંડ-
 ગુજરાતી-ગુજરાતની-
 સલંગ-આખી, બધી-
 ધર્મપુસ્તક-ધર્મની વાત-
 ની ચોપડી-
 મુજાસર-(ના) પેહેલા સર-
 આતમાંથી બવાના અસર-
 ધોરણ (ના) રીતરસ્તી-
 ખાખુલી (ના) બાબબોધ-
 બોલી (ના) લાખાલીપી-
 ઝોળબવાને (કિ) પીછાબ-
 વાને, બાવાને-
 પાઠ ૧૩૦ મો-

ઈનામ (ના) શીરપાવાનુશી
 બદલકાઈ બસીસમપયુંતે
 વિશ્વાસ (ના) લરીસો.
 પાઠ૧૭૧ મો.
 મુક્તેલ (વિ) અધરું, નુશીખત.
 ઉમેરવી (ક્રિ) વધારવી.
 બેખયું (ક્રિ) તોળયું.
 પાઠ૧૭૨ મો.
 મતુર (વિ) શાણો, ડાલ્યો.
 અવેરી (વિ) હીરાનાણેક વગે
 રેતો વેપારી.
 અવેરખાનું (ના) હીરાનાણે
 ક, મોતી વગેરેનો લંડારલ
 રેતો, તે.
 પાઠ૧૭૩ મો.
 ધનવાન (વિ) પૈસાદાર.
 ફેલ (ના) ઢોંગ, ધતુગ.
 ફી. તલાવી (ક્રિ) પરાવી, સ-
 મનવી.

ફકીર (ના) સાંઈ, લીખમાગ
 નારો.
 ધમકવીને (ક્રિ) ધુમ્કાવી
 ને, ધમકી દઈને.
 પાઠ૧૭૪ મો.
 લાખ્યો— દીઠો, બેચો.
 કાગ (ના) મગડો.
 પાંખાખો (વિ) પાંખવાખો.
 રૂપાખો— સારો, મધુર.
 લોળું (વિ) નીખાલસકપ
 ટીનહીં તે.
 ખજ (વિ) લુચું, કપટી.
 લક્ષણ-ગુણ આચરણ.
 દીસેછે (ક્રિ) દેખાયછે.
 (કવિતાની સમજૂતી)
 (૫)
 ઝાડપરમાખો ખાંધવા
 ખેઠી એવા એક કાગડાને
 બેચો, તે ખેખવાખો ખોલ

તો હતો, પણ તેની રાગ સારો હતો નહીં.

પાઠ ૧૩૫મો.	પુસ્તક-મો પડી, અંથ.
આંકડા-અંક, નંબર.	મેળવી (ક્રિ) સરખાવી, સુ
તરેહ (લા) રીત, પ્રકાર.	કાળ લોકરી.

લુગોળ વિષે.

(દિશાઓ)

સવાલ-ઝોંકરાઓ, ખોલી તો દિશાઓ કેટલી છે?

જવાબ-દિશાઓ ચાર છે; ઉત્તર, દક્ષિણ, પૂર્વ અને પશ્ચિમ.

સ-દિશાઓ કેમ પારખવી તે તમે બણી છો?

જ-હાજી, સુરજ ઉપરથી. સુરજ ન દેખાતો હોય તો ધ્રુવ તારા ઉપરથી, અને તે તારો પણ નહીં દેખાતો હોય તો વાહાણના હોજા ચંત્રથી.

સ-પૂર્વ અને પશ્ચિમ દિશા કેમ બણીએ?

જ-લેણીગમ રોજ સુરજ ઉગતો હોય તે પૂર્વ દિશા. અને તે સાંને આથમતો હોય, તે પશ્ચિમ દિશા બણવી.

સ-ત્યારે ઉત્તર અને દક્ષિણ દિશા કેમ બણીએ?

જ-આપણે પૂર્વ દિશા તરફ ઝોંકરીને ઉતારે દેવું, તો લેણીગમ અડધણી ડાબો હાથ આવે તે ઉત્તર અને

નેણીગમ આપણો નમણો હાથ આવે તે દક્ષિણ દિશા
નલાવી.

સ- ત્યારે હોકા ચંત્ર અને ધ્રુવના તારા એકરીને દિશા શી
રીતે નલાય છે?

ન- હોકાચંત્ર એટલે વાહાણનો જુકો તે મોટા વાહાણોમાં
ખલાસી લોકો રાખે છે. તે અંધારી રાતે તેમજ બહુ કા
મ લાગે છે. તે હોકા ચંત્રની શોય હમેશાં ઉત્તર દિશાની
તરફ રહે છે. તેમ ધ્રુવનો તારાએ પણ ઉત્તર દિશાએ
હમેશાં જાય છે. એરીતે ઉત્તર દિશા નલાઈ એટલે પ-
છી બીજી દિશા નલાવી સેહેલ છે. એટલું યાદ રાખી મુ
કવું કે ઉત્તરની સામી દક્ષિ દિશા, અને પૂર્વની સામેની
પશ્ચિમ દિશા છે.

પૃથ્વી.

સ- પૃથ્વીનો આકાર કેવો છે?

ન- પૃથ્વીનો આકાર ગોળ દડા જેવો છે.

સ- આપણે કેમ નાણીએ કે ગોળ દડા જેવો છે.

ન- ને લોકો પૃથ્વીના આસપાસ પ્રદક્ષિણ ફરી આવ્યા છે.
તેમનાથી કારણો સાથે, સાબિતી થઈ ચુકી છે તેથી
નાણીએ છીએ કે પૃથ્વીનો આકાર ગોળ છે.

સ-પૃથ્વીગોળ છે તેની સાબિતીનાં કારણો બતાવો?

જ-હાજી, તે સાબિતીનાં કારણો બહુ છે. ૧જું તો એકે લોકો વાહનમાં બેસીને એક ઢેકાણેથી બીજે ઢેકાણે નવા સાગે નીકળે છે, એને પૃથ્વીની આસપાસ પ્રદક્ષિણા કરે છે તો ન્યાંથી તેઓ પેહેલાં નીકળ્યાં હોય ત્યાં પાછા આવે છે, બીજું-ન્યારે ચંદ્રગ્રહણ થાય છે ત્યારે એક તરફ પૃથ્વી અ ને એક તરફ ચંદ્ર રહે છે. તે વખતે પૃથ્વીની જે બાજા તે ચંદ્ર બિપર ગોળ આકાર માલમ પડે છે. ત્રીજું- દક્ષિણ દિશા તરફથી ઉત્તર દિશા તરફ લોકો નચે તો ઉત્તર ધ્રુવન સુધી જઈ દેખાતું જણાય છે. ચોથું-પૃથ્વીના બધા દેશોમાં સુરજ બરાબર વખતે ઊગતી નથી. કોઈ દેશમાં મેઢેલો ને કોઈ દેશમાં ખોડો કોઈ દેશમાં સરવાર પડે છે તો કોઈ દેશમાં બપોર થાય છે; કોઈ દેશમાં બપોર થાય છે તો કોઈ દેશમાં રાત પડે છે. ત્યારે તેનું કારણ પણ પૃથ્વી ગોળ છે તેથી છે.

સ-પૃથ્વીનો પરિઘ કેટલા માઈલ છે?

જ-આસરે ૨૫૦૦૦ માઈલ.

સ-પૃથ્વીનો વ્યાસ કેટલા માઈલ છે?

જ-આસરે ૮૦૦૦ માઈલ.

સ-પૃથ્વીની સપાટી કેમ બની છે?

જ-પાણી અને જમીન વડે.

સ-પૃથ્વી ઉપર પાણી કેટલું છે ને જમીન કેટલી છે?

જ-ભેખાખી પૃથ્વીના બરાબર મળતાગ કરીએ તો તે માંના ભેલાગ કરતાં વધારે પાણી છે, અને ખાકીની જમીન છે.

બાબ્યા-

સ-છેકરાઓ બોલોની તમે નકશો બીચો છે, નકશો તે શું?

જ-હાજી, નકશો એટલે આખી પૃથ્વી કે તેનો કોઈ ભાગ, કે દેશ કે શહેર વગેરેનો ને નમૂનો તે.

સ-દેશ કોને કહીએ?

જ-તેમાં ઘણાએક પ્રાંતો, ઈલાકા વગેરે આવેલા તે.

સ-પ્રાંત કોઈને કહીએ?

જ-તેમાં ઘણાએક સંસ્થાન, જલ્લા તથા મહાલ આવેલા તે.
- ઈલાકો એટલે શું?

જ-તેમાં ઘણાએક શહેરો તથા ખંડિઆમૂલકો આવેલા તે.

સ-જલ્લો કોને કહીએ?

જ-તે ઘણાએક પ્રગણાઓ મળી થયલો તે.

સ-પ્રગણું એટલે શું?

જ-જેમાં નાનાં નાનાં ગામો ઘણા આવીને એક તાલુકો બંધાયેલો તે.

સ-ગામ કોને કહીએ?

જ-ત્યાં કે થોડાંક બુપડાં (ઘર)ની વસ્તી હોય તે ગામ.

સ-ત્યારે ગાંધડું કોને કહીએ?

જ-ત્યાં ઘણાંજ થોડાં બુપડાં જેવાં ઘરની વસ્તી હોય તે.

સ-તાલુકો એટલે શું?

જ-જે પ્રગણું કરીને કે હેવાય છે તે.

સ-કસબો કોને કહીએ?

જ-પ્રગણાનું જે સોથી મોટું ગામ તે કસબો.

સ-શેહેર કોને કહીએ?

જ-ત્યાં મોટાં મોટાં જોબંધને હારબંધ ઘરો બાંધી લાંબો હોય, અને ત્યાં સારાં સારાં ચૌદાં તથા બનર હોય તે ત્યાં મથ ધોકારે સારો વેપાર ચાલતો હોય તે.

સ-બંદર એટલે શું?

જ-તદીકે દરીઆ કાંઠે વેપારના મથકનું જે શહેર આ વેલું તે બહીને.

સ-રાજધાની એટલે શું?

જ-રાજગાદીનું જે મોટું શહેર તે.

સ- સંસ્થાન એટલે શું?

જ- રાજ્યઓના જે વસાવેલા જે નાના નાના ખંડોના
મૂલક તે.

સ- પૃથ્વી ઉપર પાણીના કયા કયા લાગો થયલા છે?

જ- નદી, સરીવર, અખાત, ઉપસાગર, સામુદ્ર ધુની સમુદ્ર
મહાસાગર.

સ- પણ પાણીના મોટા લાગો કેટલા છે? અને તે દર એકને
શું કહે છે તેનાં નામો દો?

જ- તે પાંચ છે. અને તેમાંનાં દર એકને મહા સાગર કહે છે,
તેમનાં નામ; ઉત્તર મહા સાગર, દક્ષિણ મહા સાગર,
આટલાન્ટિક મહા સાગર, પાસિફિક અને હિંદી મ-
હા સાગર.

સ- પૃથ્વી ઉપર જમીનના કયા કયા લાગો થયલા છે?

જ- બેટ, સંયોગી લૂમી, લૂણીર, દીપકલ્પ અને ખંડ.

સ- પણ જમીનના સીધી મોટા લાગો કેટલા થયલા છે?
અને તે દર એકને શું કહે છે, તેનાં નામો દો.

જ- તે ચાર છે. અને તેમાંનાં દર એકને ખંડ કહે છે, તેમ
નાં નામ; યુરોપ, એશિયા, અને અમે રિકા, એશિ-
વારએ એક પાંચમો ખંડ છે. તેને "આઝોરિયા" કહે છે.

સ- અમેરિકા ખંડના કિટલા લાગ થયલા છે?

જ- બે. ઉત્તર અમેરિકા ને દક્ષિણ અમેરિકા.

સ- નદી કોને કહીએ?

જ- જે પાણીનો ધીધ પર્વતમાંથી અથવા સરીવરમાંથી
ગીચળીને ઢળતી જગ્યામાં થઈને સમુદ્રને મળે છે તે.

સ- સરીવર કોને કહીએ?

જ- આસપાસ ચો તરફ જમીન આવેલી ને જગ્યામાં પાણી તે.

સ- અખાત કોને કહીએ?

જ- જમીન ઉપર ઘણો લાંબો ગથલો સમુદ્રનો જે ફાંટો તે.

સ- ઉપસાગર કોને કહીએ?

જ- અખાતનું મોં પીછી જીં થયલું તે.

સ- સામુદ્રધુની તે શી?

જ- જે સાંકડો પાણીનો લાગ પાણીનાં બે ખોટા લાક્ષ
ને સાંધે છે તે.

સ- સામુદ્રધુની ને સરીવરથી બિલટું શું?

જ- સામુદ્રધુનીથી બિલટું સંયોગી લુખી ને સરીવરથી
બિલટું બેટ.

સ- સમુદ્ર, સાગર કે દરિયા કોને કહીએ?

જ- માત્ર સાગર કરતાં નાનો જે પાણીનો લાગ તે.

સ- ત્યારે મહાસાગર ઝેટલે શું?

જ- માહાસાગર ઝેટલે મોટો સાગર અથવા દરિયા;
પૃથ્વી ઉપર ખારા પાણીનાં પાંચ લાગ કરીધા છે તે-
માંનો ને અકેકી લાગ તે.

સ- બેટકીને કહીએ?

જ- ચો તરફ ફરતું પાણી, ને વચમાં જમીનનો લાગ તે.

સ- સંમીચી, લુમી ઝેટલે શું?

જ- સાંધનારી જમીન; (ને સાંકડો જમીનનો લાગ જમી-
નના બે મોટા લાગને સાંધે છે તે.)

સ- લુશીર, લુશલાકા અથવા કેપકોને કહીએ?

જ- ને જમીનની અણી લાંબી વધીને સંસુ ક્રમાં ગયેલી તે.

સ- કીપકલ્પકોને કહીએ?

જ- ને જમીનનો લાગ આસપાસ ત્રણ બાજુએ પાણી,
અને એક બાજુએ જમીનથી વીટાયેલી તે.

સ- ખંડકોને કહીએ?

જ- જમીનના મોટા લાગ ને માં ઘણાં દેશો આવેલા હો-
ય છે તે.

સ- ડુંગર, પહાડ, અને પર્વતકોને કહીએ?

જ- જમીન ઉપર ને મોટા ટેંકરા હોય તે ડુંગર; એવા

ધણા ડુંગર સાથે બેડાઈને પૃથ્વીની સપાટીથી પાણિયા
ગળેલા તે પાહાડ; અને એવા એવા ઊંચા પાહાડ બેડા-
ઈને સાથે લાંબા પથરાયલા તે પર્વત કે હેવાય છે.

સ- ખાડી કોને કહીએ?

જ- સમુદ્રને મળવાની આગમન તરતીનું પાણી માંહે આ
વે એવું નદીનું મુખ જે પોહીલું થાય છે તેને ખાડી કેહે છે.

સ- નદીનું મુખ અને મુખ તે શું?

જ- જે પર્વત કે સરીવરમાંથી નદી નીકળે છે તે ઠેકાણાને
મુખ, અને બ્યાંકે નદી સમુદ્ર અથવા દરિયાને મળે
છે તેને મુખ કહે છે.

મુંબઈ બેટનું વર્ણન.

આરબી સમુદ્રમાં મુંબઈ બેટ આવેલી છે. મુંબઈ
શેહેરની દક્ષિણ બાજુએ કોલાબા, બેક્રબે, અને યીપા
દી; પૂર્વમાં મુંબઈનું બાકી, શિવરી અને ખીઠાના અગર
પશ્ચિમમાં મહાલક્ષ્મી, બબાલા, વરલી અને માહીમ;
ઉત્તરમાં માહીમ, ધારાવી, સાયન, મનમાલ, માદુંગા અ-
ને ગવરી; મધ્ય ભાગમાં દાદરા, વડાલા, નાયગામ, પરેલા

ચીંચપોગલી અને મીનડગુંટ મંડળી, એ સીવાય તારદેવ,
 ગીરગાંમ, કામાડી પુરા, ખેતવાડી, ખારા તળાવ, લાયખ
 બા, મતાર પાખડી, મળગાંમ, ભુલેશ્વર, ઉમરખાડી, મારકી
 ટ માંડવી, ધોળી તલાવ, અને કોટ. નેશ્વ કીણમાં વાલુકે
 શ્વર, જ્યાં ગવરનર સાહેબનો જંગલો છે, તથા હિંદુ લોકે
 દેવળ છે. વાવ્ય કીણમાં વળી વડી દર રેલવેનો સ્ટેશનો ને
 સુંજઈમાં આવેલાં છે તેના નામ; કોલાબા, ચર્યગોટા, મ
 રીન લાઈન, ચરની રોડ, ગ્રાંટ રોડ, મહા લક્ષ્મી પરેલ,
 દાદર, માહીમ; જી. આર્. પી. રેલવેનાં સ્ટેશનો ને સું-
 જઈમાં આવેલાં છે તેના નામ—બોરી બંદર, મસીદ બં
 દર, તાચખલા અને ચીંચપોગલી, પરેલ દાદર.

બંદરો—નીકલ બંદર, માલીટ બંદર, એલ ફીનસ્ટ
 ન બંદર, કનકિ બંદર, મસીદ બંદર, મળગાંમ બંદર, પા
 લવ બંદર, ટાંક બંદર અને બોરી બંદર છે. ગોંદી ત્રણ
 છે, કોટની, મળગાંમની અને ત્રીજી એલ ફીનસ્ટ ન બંદ-
 રની. કોલાબામાં નાણાવાલાયક નગ્યાના નામ. દીવા
 ઘાંડી, લ્યુંનેટ એસાયબમ, અને કીલાબા અબજરવેટ-
 રી, પાંડેની ધર્મશાળા;

તળાવ—નાયગાંમ, પરેલ, કાવરસબ પટેલનું તળાવ;

બાલુલાનું તળાવ, સાંકળાયું તળાવ, સુંબાદેવી, ભુલેશ્વર,
 ચાલુકેશ્વરનું તળાવ, અને મહાલક્ષ્મીનું તળાવ, કોટમાં-
 બાણલાયક ભગ્યાના નાંમ; ટાણિન હાલ, હાઈકોર-
 ટા, તાર હાફીસ, સેક્રેટરીએટ હાફીસ, જનરલ પોસ્ટ-
 હાફીસ, એલફીનસ્ટન સરકલ, બ્રીસ્ટીલોકોનો ટેલ-
 બ, અને ગોદી, ટાંક સાળ, લાયબ્રેરિયા લતા પર બ-
 ણલાયક ભગ્યાના નાંમ; ભમશેદભલ્લભાઈના-
 હાસ્પીતાળ, વિક્ટોરિઆ ગાર્ડન, અને એલફીન-
 સ્ટન કાલેજ.

શેહેર—હીંડુસ્તાનના પશ્ચિમ કીનારા પર એક
 ટાપુમાં સુંબઈ શેહેર આવેલું છે. તે એક અગત્યનું
 બંદર છે. અને અંગ્રેજ સરકારનું પશ્ચિમ તરફનું મુખ્ય
 શેહેર છે. સુંબઈ બેટ ઈ. સ. ૧૬૬૨માં પોર્તુગાલના
 રાજાએ બીજા ચાર્લસ રાજાને કન્યા દાનમાં આપી
 હતી. એ સપાટ મેદાન છે. તેનાં બાબુ બાબુએ કેટ
 લાક ઊંચા ડુંગરા આવેલા છે, એ સપાટ મેદાન ૧૧ મે
 લ લાંબું અને ૩ મેલ પોહીલું છે. એ બેની ઘેરાવી
 ૨૦ મેલ કરતાં વધારે છે. કોટ અને બાહાર કોટ મળી
 સુંબઈ શેહેરની વસ્તી ૬,૫૦૦૦૦ માણસની છે એ વ-

સ્ત્રીમાં ઘણું ફરિને પારસી, હિંદુ, લાટિઆ, ખ્રીસ્ત વગેરની ઘણી છે. તેઓ ઘણા પૈસા દારવે પારી, અને ખો રૂપીઆના ઘણી છે. લંડન બાદ કરતાં અંગ્રેજ રાજ્યમાં એ મોટામાં મોટું શહેર છે. ઘણું કરી એમાં ગુજરાતી અને મરાઠી લાષા બોલાય છે. પણ વેપારના અર્થે હુનિઆના જુદા જુદા ભાગોમાંથી આવેલા લોકો અંગ્રેજ, હિંદુસ્તાની વગેરે લાષા બોલે છે. રંગા, રાયમાર, કંસારા, તથા બીજા કારીગરો પોતાનો ફુંગર એ બેટમાં કરે છે; પરંતુ સૌ કરતાં વધારે મોટી ધંધી સુતર કાંતવાનો ને કાપડ વણાવાનો છે. એ બેટમાં વરાળ અંત્રથી ચાલતાં કાંતવાનાં, વણાવાના, તથા ગાંસડી દાખવાના હાલમાં ૪૦ કરતાં વધારે કારખાનાં છે. અને તેમાં ૨૫૦૦૦ કરતાં વધારે માણસાની રોજ ચાલે છે. બેતીનાં પાકમાં ડાંગર સુખ્ય છે. લીંડી પણ થાય છે. તથા વનસ્યતી પણ ઘણી પાકે છે. દરિઆના પાણી ને વધતાં અટકાવી નખીન પર રેલવે બાંધી સાછીલ લાસાથે સુંબઈના ઉત્તર ભાગને હાલમાં બેડી લીધો છે. બાકી બધી બાજુએ દરિઓ આવેલી છે. હુનિઆમાં સૌથી મોટામાં મોટું બંદરોમાંનું એ એક બંદર

છે. તેમાં બાહ્યો ને આગબોટી, નીરંતર ન જાંધરી છે.
અને તે હુનિઆના સઘળા લાગી તરફ આવળ કરે છે.

એ બંદર એટલે સુંબઈ શીહેર ઘણું શીલાવતું અને
અને બેવા લાયક છે. અહિંયાં વિલાયત વગેરે બહાર દે
શાવરથી ઘણાક જત જતના મંત્રો તેમજ કાપડ, મીની-
ખાનું, રેશમ, કરીઆણું, વગેરે પુષ્કળ માલ આવે છે; અ
હિંઆના ઘરોની બાંધણી ઘણી જ ગિંચી અને સરસ છે;
જમીન પથ્થરની છે તેથી પાણી આગળથી કેંઈ બહુ-
સારાં ન હોતાં; પણ હાલ હરથી તબાવમાં નબો સુડી પા-
ણી લાવેલાં છે તેથી હાલ તે સારાં થયાં છે. ઈલાકાનું
મોટું શીહેર એ છે તેથી એની સીથી મોટા દરબાની-
ઈતસાફની કપેરી અહીંયાં છે. ઈસાકાના ઉપરી વડા અ-
ધિકારી નામદાર ગજરનર સાહેબ બાહાદુર પણ અહિં
આ રહે છે.

સમાપ્ત.

સૂચના:-

આ યોપડી તથા બીજા કેટલાએક
યોપડીઓ ગુજરાતી તથા શાસ્ત્રી, મુંબ
ઈમાં રામવાડીના નાકા પર લગનાથ-
રામચંદર ઓઝોના હુકામમાંથી લેવા
તી મળશે. પૈસા રોકડા લેવામાં આ
વશે.

